

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Gondolatok a két borsodi indítvány felett.*

Szeretem összehasonlítani a múltat a jelenel, nem káros ez, sőt talán helyes, ha a múltak ismeretéből, az abban szereplők jelleméből, az indokokból, mik őket cselekvésre indíták, tanulságot merítve, összehasonlítás útján akarjuk megismerni önmagunkat, s megítélni, mit tegyünk a jelenben.

Mikor a f.-borsodi ev. ref. lelkészértekezletnek a hazai ref. egyházmegyékhez pártolász végett megküldött, a lelkészi fizetést emelni kívánó indítványát s a megkeresett egyházmegyéknek e tárgyban hozott határozatait olvastam, eszembe jutott, hogy ebből a derék, ebből a minden ízében igazi magyar vármegyéből, Borsodból, a múlt század derekán az 1844-iki országgyűléshez tétetett egy nagy fontosságú, az egész ország figyelmét nagy mértékben felkeltő indítvány, (némi rokonságban is áll a mai indítvánnyal,) mely ha elfogadtatik, ha törvényté válik, aligha lett volna szükség az 1848. XX. t.-c. hozatalára, vagy ha igen, akkor ez oly alakban hozhatott volna meg, hogy ma végrehajtásának akadályja nincs; így nem lett volna oka a f.-borsodi egyh. megye lelkészi karának indítványa megtételére.

Tiszántúli ev. ref. egyházkerületünknek, poraiban is áldott emlékű tanácsbírája, Kovács Ferencz, egyházi és politikai társadalmi életünknek e kiváló tagja, mint fiatal ember az 1844-iki országgyűlésen a nagynevű Klauzál Gábor követ mellett volt megyei irnok, s e jeles emberünk, élte utolsó percéig egyházunk hű munkása, hogy az utódok abból tanuljanak, fiatalkori jegyzetei alapján kiadta az 1844-iki országgyűlés naplóját; e napló hű képét tárja elénk az akkori borsodi indítvány felett folytatott szép küzdelemnek.

* Az „audiatur et altera pars“ elvenél fogva! Szerk.

Borsodvármegye követei Palóczy László, Szemere Bertalan terjesztik elő megyéjük indítványát: a klerus kezén levő nemzeti vagyonból fedeztessék a róm. kath. egyház kiadása, díjaztassék a klerus tisztességesen, a fennmaradó jövedelem pedig fordítottassék a nemzet nevelésére.

Ez volt az indítvány; itt meg kell jegyeznünk, hogy a mint azt ma hivatalos adatok igazolják, a klerus kezén levő nemzeti vagyon csupán ingatlanokban harmadfél millió kiterjedésű föld; azt sem kell hagynunk említés nélkül, hogy a klerus alsóbb rétege ma is szegény, éppen úgy rá van szorúlva az állam segélyére, mint a protestáns papság.

Borsodvármegye indítványa felett nagy és szép küzdelem vívatott, ennek érdekességét emelte az, hogy a klerus kapzsisága és álargumentumai ellen a katolikus világi elem jelesei vették fel a harcot, Pázmándy Dénes Komárom, Perczel Mór Tolna, Klauzál Gábor Csongrád, Beöthy Ödön Bihar, Szentkirályi Mór Pest, Vukovics Sebő Temesmegye követei, napnál világosabban kimutattak a borsodi indítvány jogos, a nemzetre szükséges voltát; Vukovics Sebő, a későbbi magyar igazságügyi miniszter kimondá a nagy igazságot: „Mig egyik vallás szolgáinak szegénysége, nellett a kath. papság hazánk területének oly nagy részét bírja, addig vallási viszonzosság nem lesz; és kijelentem, hogy mig egyik vallás papja úr, a másiké szolgája az egyháznak, addig örök panasz lesz, ellenben két szolga bátran versenyezhet, úgy meglessz a viszonzosság.“

A borsodi javaslat, bár azt az akkori közélet jelesei pártolták, bár 22 törvényhatóság tette magáévá, a klerus, és az azt támogató kormány nagy befolyása miatt törvényté nem válhatott; maga az 1848-iki törvényhozás, nem akarva, hogy a papi tizedről korántsem hazafiságból, de kényszerűségből lemondott klerus társul szegődjék az ellenünk felizgatott nemzetiségeknek, az

1844-iki elveket nem valósítá meg, elégnék tartá a XX. t.-cikkben irt elvi kijelentést; tudjuk minő idők következtek, s midőn annyi szenvedés után a nemzet visszanyerte is önkormányzatát, még mindig nem érkezett meg az idő, mit Palóczy László a borsodi indítvány el nem fogadásakor e szavakkal jelzett: „a tárgy jelen állapotában a jövődőt feltámadásig nyugalomba helyeztessék.”

A feltámadás napja még ma sem virradt reánk, s míg ez be nem következik, az 1848. XX. t.-c. végrehajtása alig lehető, de a betűszerinti végrehajtása nem is kívánatos, mert, ne kerüljessük a forró kását, mondjuk ki nyíltan, hogy mindaddig, míg a klerus kezén levő óriási nemzeti vagyon felett a magyar állam nem rendelkezik, az 1848. XX. t.-c. anyagi részét végrehajtani pénzügyi okok akadályozzák s teszik lehetetlenné; és mondjuk ki nyíltan, hogy mindaddig, míg egyik hazai felekezetnek, nem főpapjai, kik évi százezrekkal rendelkeznek, nem érsekei és püspökei, kik között — fájdalom — még ma is akad, ki hazai törvényhozó léttére a törvényhozás nyelvét nem bírja, de az utolsó kanonokok, kiknek ma — semmi teendőjük — abból a nagy nemzeti vagyonból sokszorta több évi jövedelemben részesülnek, mint a milyennel bírnak a hívek keserves filléreiből díjazott magyar protestáns püspökök — viszonyosságról szó sem lehet. De a törvény betűszerinti végrehajtását, azt hogy az állam fedezze minden bevett felekezet egyházi és iskolai kiadásait — mindaddig, amíg a bevett felekezetek mindenike, kivétel nélkül be nem bizonyítja a magyar nemzeti államhoz való igaz hűségét, okszerűen nem is kívánhatjuk. Magyar államférfi, míg e kívánalomra kellő biztosítékkal nem bír, öngyilkosság politikáját követné el a törvény ily végrehajtásával.

Igy e téren alig történhetett több, mint az, a mi a lelkészi fizetések kiegészítésével történt, sőt itt is nagyobb óvatosságra lett volna szükség; el kell ismernünk, hogy a magyar állam e fizetés kiegészítésénél lelkészi karunk legégetőbb sebére adott némi enyhítő irt; úgy, hogy szerintem, ma a f.-borsodi egyhm. lelkészi karának indítványa idő előtti, ezzel várakoznunk kellett volna mindaddig, míg az állam, inséggel küzdő egyházainkon, a túl magas egyházi adó terhe alatt nyögő, az egyházainkat fenntartó híveinket segíti, így a másik, a halált hozható sebre gyógyító irt nyújt; hiszen ha egyházaink egy része a segély hiányában elpusztúl, eltekintve az óriási veszteségtől, mi ezzel a nemzeti államot éri hány jó magyar papi családnak nem adhatunk, bár szerény, de biztos megélhe-

tést nyújtó kenyeret! és engedjék meg nekem a f.-borsodi indítvány tevői, hogy kálvinista nyíltsággal kimondjam, miszerint én ez indítványban, ha önzést nem, de nagy megfélekedezést látok, megfélekedezést aboan, hogy míg a lelkészi fizetést emelni óhajtják, hallgatnak hivatal és munkatársaikról a ref. tanítókról, kiknek kívánalmuk, hogy az állami tanítókkal ne csak a köteleességekben, de a fizetésben is egyformák legyenek, minden isteni és emberi törvény szerint oly jogos, oly méltányos.

A f.-borsodi indítvány e hiányain a debreceni egyh. m. lelkészértekezlete javított, korrigált, igen helyesen tette, hogy sürgősb teendőnek nyilvánítá egyházaink, híveink segítségét, nem feledkezett meg a tanítókról, s az összehívandó lelkészi kongresszus működését sem a konvent elleni bizalmatlanság kifejezéseinek tekinteti, sőt ellenkezőleg, ez által a konventnek az államkormánylyal szemben való erejét véli növelni.

Meg kell vallanom, hogy bár a debreceni egyházmegye lelkészi értekezleteinek határozatát sokszorta helyesebbnek tartom a meglevő f.-borsodi értekezlet indítványánál, bár óhajtom, hogy az előadott jogos kívánalmak az államkormány által figyelembe vétetvén, teljesítessenek; kívánom mint legégetőbb szükségét, híveinknek egyházi adó terhén való enyhítését, kívánom, hogy ref. tanítóink az állami tanítókkal egyenlően díjaztassanak, kívánom, hogy prot. lelkészeink anyagi helyzete akként javíttassék, miszerint tekintetbe legyen véve, hogy ők jó magyar családapák is, kik a hazának hű fiaikat neveltek, így egy kategóriába nem tehetők azokkal, kik ezt nem tehetik, vagy nem teszik; és bár mind e kívánalmak nem újak nálam, az útát és módot, mit lelkészértekezleteink e kívánalmak elérésére helyesnek vélnek, azt, hogy congresszusra gyűlve, ezekről a kormánylyal tárgyaljanak, nem helyeslem, sem szükségesnek, sem célravezetőnek, de törvényesnek sem tartom.

Ha a hazai összes protestáns közönség meg nem lenne győződve az elősorolt kívánalmak szükséges és jogos voltáról, lenne értelme, hogy összegyűlve, egymást kapacitálva, e kívánalmak teljesítése érdekében egy erős közvéleményt teremtsünk, úgyde ez a szükség fenn nem áll; s hogy e congresszus a kormánylyal tárgyaljon, akárminő szép szavakba igyekezünk is öltöztetni a konvent iránti bizalmatlanságot, bizony az ezen öltöny alól csak kilátszik, ezzel a konvent erejét nem növeljük, és aztán a kormány, mely jól tudja, hogy szentesített törvényeink a konventet alkoták olyan organumnak, melynek joga és kötelessége egyetemes egyházunkat az

államkormányval szemben képviselni, ha törvényeinket tiszteletben tartja, a mi congressusunkkal tárgyalásba nem is bocsátkozhatik, hanem azt mondja, adjátok elő kívánataitokat a konvent útján.

Van-e szükség egyetemes konventre, kelle annak hatáskörét növelni vagy kisebbiteni, minő módon alakítandó meg konventünk? minden kérdések felől lehet pro et contra vitatkozni, írni; ha zsinatunk akarja és jónak látja mind e kérdéseket tetszése szerint oldja meg, de tény, hogy konventünk az önmagunk által bevett törvényen alapúl, míg e törvény megváltoztatva nincs, azt sem mi, sem a kormány nem negíálhatja.

Bocsássanak meg az igen tisztelt olvasók, ha gondolataimmal netalán túlmentem ama határon, melyet az önök türelme és kegyes elnézése által magam elé tűzöttnek kell tartanom, de midőn az irottakat előadtam, el nem hallgathatom azt sem, hogy ma a congressusok divatja van, a higgadt közönség már bele unt, irtózik rólok olvasni is, a társadalom annyi, rétege tömeges összejövetelekkel, a szám erejével vél hatást gyakorolni a kormányra, kitől fizetésemelést kér. Vasutasok, községi jegyzők stb., még az arany korban élő végrehajtók is congressusoknak. Én a mi jogos kívánalmaink elérhetésének e módját protestáns egyházunk méltóságával összeegyeztethetőnek nem tartom. Egyetemes konventünk, ha sokak előtt nem tetsző módon, nem a presbyteriumok közvetlen választása alapján van is összealkotva, végeredményben annak jeles tagjai egyházaink bizalmából állanak ott, s a rájuk gyakorolni szándékolt pressio nélkül is el fognak követni mindent azoknak a kívánalmaknak teljesítéséért, melyek által éppen úgy át vannak hatva, mint a legkisebb egyház lelkésze és tanítója, és ha e kívánalmak, abban a mértékben, mint azt óhajtjuk nem teljesülnének is, jusson eszünkbe, hogy a Palóczy László által jelzett feltámadás napja még nem érkezett el, de hitünk azt mondja: el fog érkezni; s a mig lesz magyar államférfi, ki hazánkat magyar nemzeti államá igyekszik tenni, — rólunk — a haza leghűbb gyermekeiről meg nem feledkezhetik.

Ujfalussy Béla.

Az új közoktatási törvény és a református iskolák.

(I. Emlékeztető.)

A lejtőn lefelé csuszni: természetes dolog. Erős akarat, párosulva kifejlett és öntudatossá vált fizikai erővel, — megállhat ugyan a lejtőn

is, sőt haladhat ellenkező irányban fölfelé; — de bizony ez már természetellenes, az erőnek végmegfeszítése idézheti csak elő, amelyre azonban a kimerülés következik.

Hát hiszen tudom, — az eddig történtek fájdalmas igazsággal bizonykodnak föltevés mellett, — hogy a református egyház meg sem kísérti a lejtőn való megállást most, midőn már talán félignél is lejjebb jutott, nem feszíti meg erejét, nyugodni engedi, egykor csodált és jóhírnevű akaratát, mikor az új népoktatási törvény a maga következetes fejlődésével és fülünkbe csengő szép frázisával megadja a kegyelendőfést iskolai autonómiánknak.

Mit is érnek már a foszlányok, ha egykori diszöltönyűket rongyokra tépni engedjük?!

Az ősi diszruha rongyokká tépve, a sok kézen való keresztül vándorlásban szennyvel borítva, ugy is csak szánalmat, itt-ott neveltséget kelthet a nézők szemében!

Az új világ polgára, az egyháznak felcseperedett és a kor (majd kórt irtam) szellemében divatozó újabb nemzedéke — nagyobb részében — ugy is azt mondja: ennek így kell történni, elavult intézményekkel, túlélt rendszerrel nem lehet és nem szabad a fejlődés elé gátakat emelni.

Boldog Isten! Milyen magas foku haladás, milyen rohanva fejlődés, milyen rengeteg és bámulatra méltó fellángolása a magyar nemzeti szellem hatalmának, a kulturális emelkedésnek, mely minket református magyarokat így megelőzött, intézményeinket, rendszerünket áradatával elborította szervezetünket a régiség lomtárába dobta.

Te, szegény református egyház mit is akarsz te még? . . . Mit lábatlankodol itt a modern haladás útjában? . . .

Nem látod a kitűzött nagy nemzeti célt, minden igaz magyar ideális törekvésének valóra válását? Nem látod-é, s csak te állanád útját ősi alkotmányod, szent örökséged védelmével?

Ez hangzik most, vagy legalább ehez hasonló hangzik minden oldalról füleinkbe.

És mi ugy teszünk, mint a szegény ártatlan madárka a krokodil nézésével; megdermedünk az ujongó, a mesterségesen felzaklatott nemzeti „közvélemény“ feltárult torka előtt: behányjuk abba legbecsesebb drágaságainkat, — képes módon kifejezve — legszentebb házi klenódiainkat s utánuk vetjük magunkat is.

Mintha mi nem volnánk semmi, mintha rólunk nem tudna senki e hazában!

Mintha mi csakugyan mostoha gyermekek volnánk, kiket kidobnak az utcára utszéli kol-

dusok, házi- és egyéb tolvajok, rakoncátlan családok, ámitók és árulók bitang seregébe.

Hát a magyar hazában azért van oly kevés értékünk — igazán mondva — becsületünk, mert mi mindég igaz magyarok voltunk, vagyunk és maradunk? . . .

Hol aluszik bennünk oly mélyen és hallgat oly lomhán az ősi önérzet? . . . Mikor ragadjuk kézbe Toldi rezes kardját, hogy hátukhoz verjük már egyszer azoknak, kik szép szín alatt levétköztetnek és meg is rugdosnak? . . .

Fáj az én szívem és felháborodik lelkem, ha végig gondolok azon az uton, melyet mi 1868. óta megtettünk, vagy mások, a mindég alkuvó, jámbor atyafiak megtétettek velünk.

Ez volt a nyomoruságnak, a lassu, de számalmat, vagy dicsőítést nem érdemlő kimulásnak, a tengődés végén bekövetkező halálnak útja.

Most gyönyörködhetik benne, aki kezdte, meglegedhetik vele aki folytatta és keserű könyekkel megsiratja aki végét elérte.

Harminchat év óta vergődünk a kérdés megoldása körül, azóta vajudik a református iskolák ügye.

Nyomorogtak az iskola munkásai, áldozott és szintén nyomorgott az egyház, mert szegénysége mellett viselte a mindég növekedő iskolai közterheket, hiszen az volt a jelszó, hogy ősi alkotmányunkban, alaptörvényben biztosított jogunkat védjük meg a nyomorgással és áldozattal.

Pedig már az 1868. XXXVIII. t.-c. megalkotása, ennek rendelkezései felett kifejtett vita a már akkor megoszlott és külön táborokra szakadt prot. közvélemény előre jelezték a bekövetkező, vagy legalább bekövetkezhető eseményeket.

Egyik tábor élén nagy Révész Imrénk, a másikon Ballagi Mór, ez a mozgékony, temperamentumos tudós állott, ki hazafias lelkesedésében alárendeli a nemzeti szempontoknak még azokat a pajzsokat is, melyek pedig sohasem állottak útjában a magyar nemzeti törekvéseknek, sőt sokszor menedékhelyet nyújtottak a magyar alkotmánynak és szabadságnak.

Maga Révész egy sereggel ér fel. Tudománya, erős alkotmányhűsége, ragaszkodása az ősi intézményekhez a tisztelet legnagyobb mértékét szerzik meg számára: de tekintélye úgy mint hatalmas és megdönthetetlen érvei nem esnek kellő súlylyal e mérlegbe s nem akadályozhatják meg a közoktatási új rendszernek oly nemű kialakulását, mely — bár a legszentebb nemzeti célok szolgálatára történt így — bizony a prot. autonomia csorbítására vezetett.

A tény ugyan maga még itt és ekkor kevés veszedelmet hozott iskolai életünk alkotmá-

nyos kormányzatára; de méhében hordozta a nagyobb bajt, a tulajdonképpeni betegséget, mert példát szolgáltatott arra, miként lehet megkerülni, vagy mi módon lehet elaludni részenként autonomikus jogainkat.

Érezte, ismerte Révész és tábora ezt a veszedelmet, küzdött az áramlat ellen, mint egy óriás, . . . hasztalan, az ellen sokadalma megdöntötte, vagy legalább eredménytelenné tette a küzdelmet.

Azonban — bár szomorú a végeredmény — hajtsuk meg zászlónkat mindegyik küzdő fél előtt, mert elvekért, valódi szabadelvűségért, nagy nemzeti eszméért és el nem évülhető jogokért harcolt mindenik.

És ha tudják vala, mi fog történni harminchat év leforgása alatt; bizony más eredményel zártak volna be hatalmas csatájukat.

Mert vajjon nem jobb volt volna-e körültekintéssel, becsületes magyar okossággal dönteni akkor iskoláink sorsa felett s egyházilag teljesen berendezkedni és megerősödni; mint tétlenül nézni s egész gyávasággal eltűnni, hogy előbb kezünket, azután lábunkat, majd fülünket levágják s végre szemünket is kiszurják.

És míg így lassan bénává tesznek, ezalatt milliókat fecséreltetnek el velünk látszólagos jogokért, ködfátyolszerű alkotmányért s egy olyan intézményért, melyről elhatározott, hogy az nem a mienk.

Senki sem vitatja közülünk, hogy az állami, a magyar nemzeti érdek elsőrendű és mindegyikfelett való tekintet, ezért áldozatot hozni az állampolgárnak, a magyar hazafinak mindenkor kötelessége és ez alól magát a református magyar ember, maga az egyház is soha ki nem vonta!

Csakhogy az ilyen nemzeti érdek ne csak magasztos és igaz legyen, hanem annak érvényesülését, egészen testté válását is biztosítva lássuk a vezetők kezébe letett erőnél és hatalomnál fogva.

Hiu kísérletezésért nem érdemes, sőt nem is tanácsos ősi intézményeinket kiforgatni a szerzett és biztosított jogokból, és alkotmányunkat nem szabad pillanatonként vagy pártpolitikai érdekből felszínre kerülő jelszókért lomtárba löknünk.

Már pedig közoktatásunknál harminchat éven keresztül elég sok szerencsétlen kísérlet láttunk a magyar nemzeti szempont érvényesülése körül, és anélkül, hogy valamelyes számbevéhető eredményhez jutottunk volna; e kísérleteknek mindig mi protestánsok s — mondjuk — különösen mi reformátusok adtuk meg busásan az árát, elhagyván kallódní a hangoztatott nagy

állami és nemzeti érdekért apáinkról ránk maradt szent örökségünket, iskolai önkormányzati jogainkat.

Pedig ezek a jogok nem állottak volna soha utjában a nemzeti érdek érvényesülésének sőt hatalmas segítők lehettek volna egy erős kezű (ez nálunk nemzeti tekintetben csak frázis) kormány öntudatos és becsületes törekvéseinek.

Ez állítás igazságát a közel jövő igazolni fogja.

Jól tudom, ismert dolgokat mondok itt el, de nem restelkedem azok miatt, fel akarom frissíteni emlékezetünket, mert csak így látunk tisztán, csak így érthetjük meg a később jövő következményeket.

A 70-es évek elején lezajlott magas színvonalon álló nyilvános viták, sokszor éles polemikák, igen tanulságosak, ránk nézve értékesek is lehetnének, próféciát is tartalmaznának, ha azóta meg nem tettünk volna egy nagy lépést, hátra nem hagytunk volna egy igen szomorú, gyászos utat, melyen itt is, ott is romok, az ösök által felépített s megvédett egyház és iskola alkotmányi bástyák romjai fedik az utszéleket.

S mindezek azért fájó emlékű maradványok, mert magunk törtük le a falakról s dobtuk könnyelműen az utféltre.

Nemes vetélkedésből tettük ezt sok esetben, de lovagiasságunk, áldozatkész hazafiságunk nem ért semmit, hiszen a nemzeti ideális célhoz nem jutottunk közelebb.

És most eljutottunk az utolsó áldozathoz. A bástyafalak fundamentomát is ki kell ásunk, szélnek eresztenünk, mert az utolsó, vagy utolsó előtti, avagy ki tudja melyik előtti „közoktatási törvény revízió“ — hazafiságunkra appellálva — ezt kívánja tőlünk.

1868. XXXVIII. 1876. XXVIII. 1879. XVIII. 1893. XXVI. t.-c. mind-mind ilyen kívánalmakkal jöttek elénk, mind a magyar nemzeti kultúráért, a magyarság erősítéséért és különösen a magyar nyelv uralomra jutásáért kívántak áldozatot, kívánták a legnagyobb egyház iskolájának csorbítását, alkotmány- és szabadságlevelünknek fokozatos átlukgatását.

És mi készpénznek véve a „hiresztelést“, gondolkozás nélkül meghoztuk az áldozatot.

Ám hiába cselekedtük ezt. Ugyszólván nem is egészen szabados dolgot műveltünk, mert az örökség sem Péteré, sem Pálé nem vala, hanem az összes fiaké, az egyetemes egyházé, mely felett esetről-esetre nem volt volna szabad csak egyszerűen határozni s annak egyes darabjait kisajátítani.

Mindegy, — megtörtént. Szent és hazafias célokért történt s nem is szöllanánk érte sem-

mit, ha e nagy és alig értékelhető áldozatnak eredményét látnók.

De ime, hogy most csak így odavetőleg beszéljek az eredményről, ime ott van az irás, olvassátok: Magyarországnak, illetve lakosainak 40%-a nem beszél magyarul, nem tanulta meg annyi tenger idő, annyi hiábavaló kísérlet után az állam nyelvét s nem is érzi ennek szükségét.

Magyarországnak lakosai nemzetiségileg ma széttagoltabbak, mint bármikor, körülbelül az 55%-ki magyarság leszámításával, a többi mit sem akar tudni az ország hivatalos nyelvéről, hiszen a nemzetiségeknek 83.2%-a nem tud magyarul s bizonyára sejtelve sincs a hazafiságról.

Hát a törvényalkotások, a nagyhangú hiresztelések, a magasban szárnyaló jelszók ennyi eredményben csucosodnak ki és ezért sajálatnak ki minket ősi hajlékunkból? . . .

Sőt nemcsak kisajátítanak, hanem a legnagyobb mértékben meg is aláznak, midőn a „haza üdvéért“ egy kalap alá fognak bennünket a renitens nemzetiségekkel, a settenkedő hazaárulókkal.

Óh te szegény, te jámbor református egyház, hogyan érdemled ezt hü magyarságodért? . . .

Azt mondják: törvény előtt nem lehet kivétel. Jó, — de ez így nem áll, ez így hamis frázis.

Majd szóllok én a törvényről is részletesen a következőkben.

Sinka Lajos.

Válasz az „Észrevételek“-re.

A „Debreceni Protestáns Lap“ folyó 1904. évi 17-től 20. számaiban „Véleményes Javaslat“ stb. címen megjelent munkálatra a 21-től 23. számban Szügyi Dániel ur és néhai Kremán Sámuel aláírásával „Észrevételek“ jelentek meg. Olyan ellenfelek, akiket komoly ügyszeretet és az általok igaznak tartott ügy iránti ragaszkodás küld csatába egymás ellen: kölcsönösen megbecsülik egymás személyét. Nem érhet tehát bennünket a képmutatás vádja, ha ezuttal kinyilatkoztatjuk, hogy Kremán Sámuelnek az „Észrevételek“ megjelenése közben hirtelen bekövetkezett halála minket ugyanolyan mélyen le-sujtott, mint az ő összes többi tisztelőit. Megjegyezzük egyébként, hogy róla, valamint Szügyi urról is a legnagyobb becsülés hangján nyilatkozik a tőlünk eredő „Véleményes Javaslat“ is. És, ha ezzel szemben az „Észrevételek“ nagyon kedvezőtlenül ítélnék is a mi szakértelmünkről és írói lelkiismeretességünkről: azért nem csökken kegyeletünk a halott iránt.

* * *

Nemcsak magunkkal, hanem az igazsággal szemben is kötelességünk azonban, hogy az írói lelkiismeretlenség súlyos vádja ellen a bizonyítás ösz-

szes fegyvereivel védekezzünk. Ugyancsak kötelességünk az is, hogy tévedésünket elismerjük és helyreigazítsuk. E két kötelességünket kívánjuk ezen „Válasz”-unkban teljesíteni.

Eleve kijelentjük azonban, hogy az új énekeskönyvre vonatkozó helytelenítő kritikánkat és indítványainkat kénytelenek vagyunk a maguk teljességében fenntartani és reméljük, hogy a szíves olvasó is csatlakozni fog hozzánk, ha jóakarattal és figyelemmel átolvasta következő „Válasz”-unkat.

I. Tévedéseink.

Az „Észrevételek”-ben jelzett nyolc tévedésünk közül az első kettőre (D. P. L. 1904. 341—342. ll.) vonatkozólag elismerjük és kijelentjük, hogy azok csakugyan tévedések voltak részünkről. Erről a két (mint mindjárt ki fog derülni: helyesebben) egy tévedésünkről szóljunk először néhány szót; felelünk második részében azt fogjuk bebizonyítani, hogy az „Észrevételek”-ben 3—8. szám alatt (u. o. 342—343. és 359—360. ll.) tárgyalt kérdésekben nem mi tévedtünk, hanem az „Észrevételek” szerzői.

Első tévedésünk az „Észrevételek” szerint az, hogy az 1877. évi debreceni revideált énekeskönyv jegyzését és a Sz. Nagy Károly karénekes-könyvében levőt, francia ritmusának állítjuk.

Második tévedésünk pedig az, hogy a francia dallamot és szöveget is jambikusnak és trokhaikusnak hisszük, holott csak a németek alakították át ilyenné Goudimel dallamainak ütembeosztását a német jambikus és trokhaikus verselésnek és zenének megfelelőleg. Elfogulatlanul vizsgálva ezen két tévedést, könnyen rájövünk, hogy csupán egy és nem kettő. Ha ugyanis tudjuk, hogy a revideált énekeskönyv jegyzése, s az ezzel teljesen megegyező Sz. Nagy-féle karénekeskönyvi jelzés jambikus és trokhaikus: akkor belátjuk, hogy ezen jegyzéseket eredeti francia ritmusuaknak állítani annyit tesz, mint a francia dallamot és szöveget jambikusnak és trokhaikusnak hinni.

Az igazság a következő:

A Maróth- és Béza-féle francia zsoldárszövegek, valamint a Lobwasser-féle Marótból és Bézából fordított német zsoldárszövegek nagyjából jambikusak és kisebbrészt trokhaikusak. P. o. Az I. zsoldár szövege Maróthnál is, Lobwassernél is jambikus. II. III. stb. szintén; XVI. zs. Bézánál is Lobwassernél is jambikus; XVII. stb. zsoldár szintén; XXV. zs. Maróthnál is, Lobwassernél is trokhaikus; a XLII. zs. Bézánál is, Lobwassernél is trokhaikus; a LXXVII. zs. szintén. Egyszóval a legtöbb Maróth-, illetve Béza-féle francia zsoldárszöveg jambikus, és ugyan e szövegek a Lobwasser-féle fordításban is jambikusak. Kevés Maróth-, illetve Béza-féle szöveg trokhaikus; ezeket Lobwasser is — igen helyesen — trokhaikusnak fordította. Ezen állításunkat határozottan fenntartjuk. Fenntartjuk azon állításunkat is, mely szerint ezen szövegeknek egyedül az 1877-es revideált énekeskönyv s az ezzel megegyező Sz. Nagy-féle karénekeskönyv ütembeosztása felel meg néhány, de nagyon kevés hely leszámításával, melyeket ezen énekeskönyvek — nem tudjuk minő okból — a francia és így a német szövegtől is eltérőleg ütemeztek. Elismerjük azonban, hogy a dallamokat Goudimel nem ilyen módon ütemezte, de hangsúlyozzuk, hogy bár a Goudimel-féle ütemezés változatosabb volt a német horális (azaz Nagy Ká-

roly-féle) ütemezésnél, azonban nem illeszkedett mindenütt annyira a francia szöveghez, mint a német horális ütemezés illeszkedik akár a francia, akár a német szöveghez. Ilyenformán még az egy tévedés is fél tévedésre száll alá, mert, ha mi a francia *dallamot* és *szöveget* is jambikusnak és trokhaikusnak hittük (mely hitünket az „Észrevételek” teljesen tévedésnek minősítik) akkor mi csak a *dallamra* vonatkozólag tévedtünk, mert a Goudimel-féle eredeti dallamok nem jambikus és trokhaikus beosztásúak, ellenben a *szövegre* vonatkozólag hitünk teljesen alaposnak bizonyult. A „Véleményes Javaslat”-ban hitünk kombináció eredménye volt ugyan; de azóta tett tanulmányaink e kombinációt teljesen megerősítették; csak abban az egyben nem erősítették meg, amit már beismertünk. Röviden összefoglalva:

Tévedtünk, midőn azt állítottuk, hogy a Goudimel-féle (nem különben a kezdő versek és dicséret) *dallamok* eredetileg jambice és trokhaice osztattak be, de nem tévedtünk, midőn azt állítottuk, hogy a Maróth- és Béza-féle francia szövegek, továbbá egyes kezdőverseknek és dicséreteknek eredeti magyar *szövegei* jambusokban és trokhaikusokban szereztettek; nem tévedtünk továbbá, midőn azt állítottuk, hogy az összes nem magyar eredeti versszövegeknek a jambikus és trokhaikus vagyis Sz. Nagy-féle dallambeosztás felel meg (amelyet azonban mi, imént említett tévedésünkből kifolyólag a Goudimel-féle dallambeosztással tévesen azonosítottunk).

Miután tévedésünket őszintén beismerjük, meg kell magyaráznunk, hogyan követhettük el e tévedést. Nem akarunk behúzódni azon közmondásnak kényelmes mentsvárába, amely szerint „tévedni emberi dolog.” Saját magunktól kívánjuk meg leginkább az írói lelkiismeretesség következő szabályának szem előtt tartását: „Semmit sem szabad tényként előadni, aminek bizonyosságáról az adatok lelkiismeretes tanulmányozása minden józan ítéletű embert meg nem győz; s bármilyen csillogó egy hypothezis, azt csak véleményként szabad előadnunk, és nem úgy, mint általános elfogadott elméletet.” Ezen elvet szem elől tévesztettük, midőn bizonyosra vetünk és állítottunk egy oly dolgot, amelynek valószínű voltáról egyetlen pere műve volt meggyőződünk.*

Válaszunkban főntebb kifejtett újabb elméletünk már nem pusztán kombináció, hanem a szigorúan megvizsgált tényeknek teljesen megfelel.

Bizonyítékul először is idézni fogunk néhány Maróth-, Béza- és Lobwasser-féle zsoldár-szöveget.

(Folyt. köv.)

a + x.

* Azoknak kedvéért, akik érdeklődéssel és jóakarattal olvasták véleményes javaslatunkat, megjegyezzük, hogy a „V. J.” fogalmazására olyan időben kaptunk fölszólítást, hogy már csak néhány napunk volt: olyan vidéki községben, ahol nem állott rendelkezésünkre egyéb, mint néhány régi és egy próba-énekeskönyv; azonban tételleink igazságáról lelkünk legmélyéig átvoltunk hatva. Ilyen körülmények között inkább dicsékednünk lehetne, hogy olyan terjedelmű cikksorozatban csak egyetlenegyszer tévedtünk; és erősen hangsúlyozni kívánjuk, hogy tételleinkre ezen egy tévedés is irreleváns, mint ezt később bizonyítani fogjuk.

KÖZÉLETÜNK.

FELEBBEZÉS

a debreceni ev. ref. egyháztanács 1904. jun. 1-én tartott közgyűlésében az egyház 50000 frt.-os egyetemi alapítványának tárgyában hozott határozat ellen.

Nagyfőnöki és Nagyságos Egyházmegyei Közgyűlés!

A debreceni ev. ref. egyház presbitériuma 1904. junius első napján tartott gyűlésében, a Debrecenben felállítandó bölcsészeti facultás egy tanszékére 1892/284. P. sz. határozattal megígért 50000 fr.-tos (100,000 koronás) tanszék-alap dolgában — abból az alkalomból, hogy a főiskolai gazd. tanács és a Főtiszt. és Mélt. Egyházkerületi Elnökség az alapítványt ígérő határozatnak illetékes helyre való beszolgáltatását sürgette — névszerű szavazás útján, az elnökségnek nem épen szabályos döntésével — a következő határozatot hozta:

„Bár eleget tett egyházunk az adományok gyűjtésével az 1892. évi 284. P. sz. végzésben tett ígéretének, mind a mellett a százezer korona alapítvány évi kamatjövendelmét azon iskolai év elejétől fogva, amikor a philosophiai facultás és tanárképző intézet, még pedig a tanárképzésre nézve az egyházkerület autonom jogának az államkormány részéről való biztosításával, tényleg létesítették, folyóvá teszi és ezt a határozatot az E. T. 18. §. c. pontja alapján megerősítés végett az egyházközségi közgyűléshez pártolólá terjeszti“.

A nevezett presbitériumi közgyűlés e minden pontjában sérelmes határozata ellen az E. T. 41. §. m. pontja alapján — ezennel panaszt emelünk és ennek folytán a sérelmes határozat ellen tisztelettel felelünk. Érveinket a következőkben adjuk elő:

1. A kérdést eldöntő szavazásban formahiba történt.

A jelzett presbitériumi közgyűlés jegyzőkönyve azt mondja, hogy „az elnökség a főjegyző indítványát (l. a fent idézett határozatot) szavazati többséggel elfogadottnak jelenti ki“. Az elnökségnek az a kijelentése azonban nem egészen felel meg a tényállásnak. A főjegyző indítványa mellett ugyanis 25-en szavaztak, míg ellene: 23-an; de a 2. főnyi többség úgy állott elő, hogy a két elnök is szavazott és így az elnökségnek azt kellett volna kijelentenie, hogy a szavazatok egyenlők lévén, a maga szavazatával a főjegyző indítványának a javára dönti el a kérdést.

Szavazategyenlőség esete forogván fent, az elnökségnek kétségtelenül joga volt szavazni; de szavazatát csak a szavazategyenlőség konstatálása

után és így végül volt volna szabad leadnia. Am az elnökség a maga két szavazatát lefelől adta le és ezzel az irányítható szavazatoknak irányt adott.

Ez kétségtelenül szabálytalanság, amelyet kifogásolnunk kell.

2. De, míg ez a formahiba csekélyebb fontosságú és újabb, szabályszerű határozathozatal útján könnyen kijavítható, addig a sérelmes határozatnak tartalmi mozzanatai oly mértékben ütköznek az igazságba és a törvénybe, hogy a mi leglelkiesmeretesebb meggyőződésünk szerint e miatt a határozat feltétlenül megsemmisítendő.

a) A határozat ezzel kezdődik: „*egyházunk az adományok gyűjtésével az 1892. évi 284. P. sz. végzésben tett ígéretének eleget tett*“.

Ezzel az állítással a bizonyító erejű tények egész tömegét állíthatjuk szembe.

Az 1892. esztendő folyamán a Tiszántúli egyházkerület 1892. évi augusztusi közgyűlésének és a debreceni főiskola szellemi és anyagi ügyei átvizsgálásával megbízott egyházkerületi küldöttségnek nevében és megbízásából Kiss Aron püspök és Tóth Sámuel egyházkerületi főjegyző urak azt az előterjesztést és kérelmet intézték a debreceni ev. ref. egyháztanácshoz, hogy „legalább egy tanszéknek a bölcsészeti facultásban állandó fentartását megajánlani méltóztassék, olyformán, hogy a nagyérdemű presbyterium önkéntes adakozásra híván föl a gyülekezet tagjait, ha a tanszék fentartására és ezen egy tanszék után szükséges dologi kiadás fedezésére 50000 frt. alaptőke talán nem folynék is be, a hiány, vagy tőkében, vagy évi járadékban az egyház pénztárából az 1895. évtől kezdve ki fog egészíttetni“. Erre a megkeresésre a debreceni ev. ref. egyháztanács, a maga gazdasági bizottságának véleményét (1892/443. G.) meghallgatván, 1892. szept. 25-én 1892/284. P. sz. alatt a következő határozatot hozta: „A debreceni főiskolának philosophiai facultással és tanárképzővel a megküldött tervezet szerint egyetemi rangra leendő fejlesztésére a tervezetben a debreceni ev. ref. egyházunk részéről számításba vett 50000 frt. alaptőkének a megkeresésben jelzett módon leendő előállítását, ekként ezen ötvenezer frt. alaptőkének, vagy ezen alaptőke öt százaléki kamatjának állandó biztosítását egyházunk eddig biztosított jogainak épségben fentartásával — ezennel egyhangúlag megígéri és elhatározza“.

Az a gyűjtés azonban, amelyet a megkeresés ajánlatára ez a végzés elhatározott, nem történt meg és a szép határozat nem hajtatott végre.

Az 1893-ik esztendő folyamán, Debrecen város összes lakosságának körében társadalmi úton megindított és foganatosított gyűjtés, amelynek az eredménye 1894. febr. 27-ig 80178 frt. 02 kr.

volt. az 1892/284. P. sz. végzésben elhatározott gyűjtéssel *azonosnak nem tekinthető.*

A debreceni főiskola szellemi s anyagi ügyeinek átvizsgálásával megbízott küldöttség nevében Kiss Áron püspök és Tóth Sámuel egyházkerületi főjegyző urak a nevezett küldöttség „jelentése” kapcsán az Egyházkerületi Közgyűlés elébe 1892. okt. 14-iki kelettel egy „*Költségelőirányzatot*” terjesztettek be a debreceni ev. ref. főiskola újból szervezéséhez. E költségelőirányzat a bölcsészeti facultást 12 tanszékkel tervezi. A meglevő 3 tanszékhez 9 új tanszékot kíván kapcsoltatni. A 9 új tanszék közül 5-re fedezetet mutat ki és pedig egy tanszéknel — a 8-iknál — a debreceni ev. ref. egyház részéről fizetendő évi 2000 fr.-tot mutatja ki fedezetül. E kimutatás szerint a 12 tanszék közül már csak *4 tanszékre nincsen fedezet.*

E négy tanszék évi 8000 frt.-nyi javadalmazásának biztosítására indult meg 1893-ban az országos gyűjtés, melyet a budapesti zsinat 1892. decz. hó 5-én kelt ilyen című szövegével kezdeményezett: „*Felhívás a magyar evang. reform. egyház összes tagjaihoz.*” E kezdeményezésre a Tiszántúli ev. ref. egyházkerületnek 1893. jun. 1. s következő napjain Debrecenben tartott közgyűléséből Kiss Áron püspök, Vályi János egyházkerületi főgondnok és Tóth Sámuel egyházkerületi főjegyző urak a Tiszántúli egyházkerület egyházi fejeit és tagjait, valamint „a tudomány, felvilágosodás és műveltség minden igaz barátját” tettekben nyilvánuló áldozatkészségre azzal szólítják fel, hogy „az első lépést Debrecen szab. kir. város és a debreceni ev. ref. egyház oly fényes példával tették meg, hogy az első 2 jogi s 2 bölcsészeti tanszék felállítására 200000 frt. alaptőkét, a debreceni ev. ref. egyház presbyteriuma pedig egy bölcsészeti tanszékre 50000 frt.-ot ajánlott fel”. Világos, hogy a Tiszántúli egyházkerület a pénzgyűjtés *kerületi mozgalmát* nem a debreceni egyháztanács 50000 fr.-tos ígéretének részben, vagy egészben való fedezésére indította meg.

De menjünk tovább! Mint a „*Debrecen szab. kir. város társadalmának* (sic!) 1893. évi október 27-én tartott értekezletéről” az értekezlet egyik összehívójának és vezetőjének Simonffy Imre, kir. tan. polgármester urnak, mint a *főiskola helyi gondnokának* (sic!) indítványára kiadott emlékirat mondja: „Egyházi felsőbb hatóságaink e felhívásai folytán f. évi (t. i. 1893-iki) okt. 27-én a város nagy tanácstermében népes értekezlet tartatott”.

Az értekezlet meghívójában, amelyet Kiss Áron püspök — gr. Dégenfeld József főispán és Simonffy Imre kir. tan. polgármester urak bo-

csátottak ki, ezt olvassuk: „A debreceni kollégium tovább fejlesztésére Debrecen város képviselő testülete és a *debreceni ev. ref. egyház tekintélyes összeget* szavaztak meg. *Eltekintve ez alapítványoktól, melyek a nagy cél valószínűsítésére nem elegendők,* e nemes város kebelében működő minden rendű testületek és egyes polgárok részvételét és érdeklődését is felkelteni és biztosítani óhajtjuk stb”. Ebből világos, hogy a debreceni társadalmi értekezlet összehívói, a zsinat és az egyházkerület felhívásának értelmében járván el, *nem a debreceni egyháztanács 50000 fr.-tos ígéretének törlesztésére, hanem a még fedezetlen négy tanszék felállítására végett indították meg a gyűjtésnek társadalmi mozgalmát.*

És — ami rendkívüli figyelmet érdemel — a debreceni egyháztanács maga is ebből a célból választotta meg 1893. szept. 10-én tartott gyűlésében, az 1893./271. P. sz. határozattal a maga küldöttségét. Hogy ez a küldöttség, amely — mellékesen mondva — sohasem felelt meg abbeli kötelezettségének, hogy (amint e határozat mondja) „az eljárás eredményéről jelentést tegyen”, hogy — ismételjük — e küldöttség a debreceni társadalom jelzett mozgalmában egészen felolvadt és ebben nyomtalanul elenyészelt: az egészen természetes, mert a megbízatása nem az volt, hogy az 50000 fr.-tos ígéret fedezésére gyűjtsön, hanem az, hogy *részt vegyen abban a mozgalomban, amely a debreceni egyház tanács 50000 fr.-tos alapítványa után is fedezetlen négy tanszék felállítására végett indult meg országszerte.*

Hiszen a jelzett 1893/271. P. sz. határozatban egybetű sincsen arról, hogy az egyháztanács a maga küldöttségét az 50000 fr.-tos ígérettel teljesítésének a szempontjából küldi ki. Ellenben az egész határozottsággal ki van mondva, hogy Debrecenben az történik, ami „*a nagy Tiszántúli minden ev. ref. egyházában is történik.*” A „nagy Tiszántúli” egyházaiban pedig a zsinat és a kerület felhívásának az értelmében a debreceni egyháztanács 50000 fr.-tos alapítványa után is *fedezetlen négy tanszék felállítására végett „történt” a gyűjtés!*

De megint menjünk tovább egy lépéssel!

A jelzett értekezletet, amelybe a debreceni egyháztanács küldöttei beleolvadtak, 1893. okt. 27-én a debreceni városház nagy termében csakugyan megtartották. Az értekezletet Főtiszt. Kiss Áron püspök ur nyitotta meg, *mint püspök* és nem, mint a debreceni egyháztanács lelkész elnöke. És a másik elnök, gr. Dégenfeld József, *főispán ur* (mint ilyen!) üdvözlő beszédében egyebek közt ezt mondotta: „Debrecen szab. kir. város és az itteni ev. ref. egyház meghozták már kötelező áldozataikat a nagy cél valószínűsítésére: most

tehát *Debrecen társadalmán és intézetein van a sor, hogy lelkesen felkarolják a nagy cél gyámolítását egészen függetlenül a város és ev. ref. egykét alapítványától*. Ez elég világos! De még határozottabban, mert részletesebben szólott ez értekezleten a főiskola tudós tanára Balogh Ferencz ur, aki ezeket mondotta: „A mult századi alkotásból fennmaradhatott ősi 3 tanszékét még öttel növesztette a nemes város, egyház, kerület és egyesek dicső akarata, úgy, hogy a 12 tanárra tervelt bölcsészeti fakultáshoz még négy tanszék alapítása (200,000 frt. tőke) szükségeltetik, ezt kéri az országos zsinat, ezt elősegélni hivatott ez értekezlet is, e végett mozdultak meg mindenütt a gyülekezetek jobbjai, kicsinyei, nagyjai; a legősibb tényező, a legilletékesebb érdekelt fél, Debrecen polgársága és társulatai előtt a kérdés”. (Emlékirat 18. l.)

Ime: a tények és a tényekhez hű egyenes, magyaros beszédek milyen gyönyörűen egyeznek egymással!

És kiemelendőnek tartjuk, hogy *Balogh Ferencz tanár ur*, aki ilyen történelmi érzékre valló világos nyilatkozatot tett, *egyik tagja volt az 1893/271. P. sz. egyháztanácsi határozattal megválasztott gyűjtő küldöttségnek, amelyről az előbb emlékeztünk.*

Az a Balogh Ferencz, aki eképen szólott, nem arra nyert az egyháztanáctól megbízatást, hogy az 50000 fr.-tos ígéret teljesítése végett vegyen részt a gyűjtésben; hanem igenis arra, hogy az 50000 fr. tos ígérettől egészen eltekintve gyűjtsön — a debreceni társadalom vezetőivel kezét fogva — a még fedezetlen négy tanszékre.

Vége az emlékirat záradéka (40. lap) így kezdődik: „Egy részről a méltóságos zsinat és főtiszteletű egyházkerület felhívása folytán, másrészről a fenti értekezlet megbízásából tehát házanként fognak megkeresetni városunk lakosai, hogy a nagyfontosságú célra adományt, alapítványt tegyenek”.

Mindezekből napnál világosabban kitűnik, hogy az 1893/94-iki (és egyetlen!) gyűjtés a már többször említett négy bölcsészeti tanszék felállásának céljától történt és a debreceni ev. ref. egyháztanácsnak 1892/284. P. sz. végzésével semmi összefüggésben nem volt, sem azzal — semmiféle mesteri logika útján — összefüggésbe nem erőszakolható.

Ami azután — a vázolt előzmények nyomában — történt, az tökéletesen megfelelt ezeknek az előzményeknek.

A gyűjtéssel megbízottak felekezeti különbségre való tekintet nélkül választottak ki: valamilyen az 1893. okt. 27-iki értekezlet tagjai is így jöttek össze.

A város lakosságát a gyűjtők felekezeti különbségre való tekintet nélkül keresték meg.

Az adományokat nem a debreceni ev. ref. egyháztanács nevében, hanem az értekezlet megbízásából a protestáns egyetemre kérték. Erre közülünk azok, akik a gyűjtésben részt vettek, készek minden pillanatban esküt is tenni!

A begyűlt összegeket nem a debreceni ev. ref. egyháztanács vette át, hanem a főiskolai pénztár. Pedig, ha az 50000 fr.-tos ígéret teljesítése céljából történt volna e gyűjtés: a pénzösszegeket a debreceni ev. ref. egyháztanácsnak kellett volna átvennie és azután az illetékes helyre — alapító levél kíséretében — beszállítania.

Vége, hogy ezt a gyűjtést a debreceni ev. ref. egyháztanács 50000 fr.-tos ajánlatával, egészen a panasztolt egyháztanácsi határozatig és az ezt előkészítő küldöttségi véleményig, soha sem hozta senki összefüggésbe: arra nézve igen érdekes bizonyíték a bölcsészeti fakultás anyagi erejét nyilvántartó pénztári főkönyv, amely a főiskolai pénztárban megtekinthető. Ebben a főkönyvben az 1893/94-iki debreceni gyűjtés eredménye és a debreceni ev. ref. egyháztanács 50000 fr.-tos alapítványa külön van nyilván tartva. És ezt a nyilvántartás nt. Kiss Albert lelkész ur is, aki most elnöki szavazatával ez aláírásának ellenére döntött, annak rendje-módja szerint aláírta.

E tényekkel megdönthetetlenül be van bizonyítva, hogy a debreceni ev. ref. egyháztanácsnak a zsinatra is bejelentett és így kötelező erejűvé vált 1892/284. P. sz. végzése, mely az 50000 fr.-tos alapítványt egyhangúlag megígéri, mind e mai napig végre hajtra nincsen.

b) De, mivel ez így van, a panasztolt határozatnak az a pontja is nagy mértékben sérelmes, amely a százezer korona alapítvány évi kamatjövedelmének folyóvá tételét attól a feltételtől teszi függővé, hogy a tanárképesítésre nézve az egyházkerület autonóm joga az államkormány részéről biztosított.

Mindenki tudja, hogy az autonóm tanárképesítést — a nemzetiségi politika szempontjából — egy felekezetnek sem fogja engedélyezni az államkormány. Ez a magyar nemzeti állam maga fentartási kötelességébe ütközik. Ha nekünk megadnák az autonóm tanárképesítést: az oláhoknak és a szászoknak is meg kellene adni. Ez pedig lehetetlenség. A sérelmes határozat ezzel a „conditio sine qua non”-nal egyszerűen: „nesze semmi, fogd meg jól”.

Csakhogy — ez a bökkenő — ilyen feltételt most már nem lehet kikötni!

Az 1892/284. P. sz. határozat kötelezvény erejével bir — abban az alakban, amelyben hozták.

Ezt a kötelezvényt utólagosan toldozgatni-foldozgatni — egyoldalúlag — nem lehet.

És ebben a kötelezvényben az autonom tanárképesítés képtelen föltétele (akkor *nemcsak ígéreni* akartak!) kikötve nincsen.

c) Végre a panaszolt határozatnak sérelmes az a pontja is, amely azt mondja ki, hogy az egyháztanács „az E. T. 18. §. c) pontja alapján megerősítés végett az egyházközségi közgyűléshez pártolólágg terjeszti“.

Ez a clausula felette alkalmas arra, hogy az egyházközségi közgyűlést a „nesze semmi, fogd meg jól“ fölébe is damoklesi kard gyanánt függeszse.

Am e kardnak a hegye az E. T. ellen irányul.

Az E. T. 18. §-ának c. pontja (mely az 1892/284. P. sz. határozat hozatalának idejében érvényes debreceni törvény codex 20. §-ának c. pontjával egyezik) *taxative* sorolja fel azokat az anyagi ügyeket, amelyek az egyházközségi közgyűlés hatáskörébe tartoznak. Ahol a törvényben *taxativ* rendelkezés van: ott a sorozatot új ponttal megpótolni nem szabad. És az E. T. §. c. pontjának *taxativ* sorozatában olyan pont, amelybe az 50000 fr.-tos alapítvány ügye kapcsolható volna, teljességgel nincsen.

Az 50000 fr.-tos alapítványnak azt a részét, amely a tervezett gyűjtés után esetleg hiányzik, az a presbiteri közgyűlés, amely a nevezetes 1892/284. P. sz. végzést hozta, mint az egyháztanács gazdasági bizottságának 1892/443. G. sz. u- és az 1892/284. P. sz. végzésben tekintetbe vett határozata is mutatja, az egyház *tökepénztárból* akarta és rendelte pótolni. Ez a tökepénztár pedig az egyháztanács rendelkezésére áll. *Az ebből vett összeg kölcsönnek nem tekinthető.* Az egyháztanács maga is ezt vitatta, midőn az egyházmegye annak idejében kifogásolta, hogy a Nagytemplom renoválásának a tökepénztárból merített költségére, mint kölcsönre nézve nem kérte ki az egyháztanács az egyházközségi közgyűlés határozatát. Ebben a kérdésben igaza volt a debreceni egyháztanácsnak. Hogy igazságát maga hagyja cserbe, azt valóban nem várja tőle senki!

Nagytszeteletű és Nagyságos Egyházmegyei Közgyűlés!

A mi ügyünknel szentebb, igazabb és világosabb nincsen a földön.

Mindennek az a kulcsa, hogy a debreceni egyháztanács az 1893/94-iki debreceni, társadalmi gyűjtésnek: a négy tanszékre eszközölt gyűjtésnek az idején már *nem emlékezett világosan, hogy mit határozott 1892/284. P. sz. alatt.*

Arra emlékezett, hogy 50000 fr.-tot ígért.

És ezt az ígérteket vezető férfiai (Kiss Albert lelkész és Armós Bálint, gazdasági bizottsági elnök) nyilván is tartották.

De már arra, hogy ezt az 50000 fr.-tot részben, vagy — ha lehet — egészben gyűjtés útján akarta előállítani, nem emlékezett. És ezért nem tiltakozott az ellen, hogy a debreceni közönség áldozatra készségének forrását, amelyből ő akarta volna meríteni a maga 50000 fr.-ját, az 1893. okt. 27-én tartott „társadalmi értekezlet“ más célra merítse ki.

Feledni emberi dolog! Fájdalom: nagyon is emberi! De a feledés hibáját a panaszolt határozat módjára korrigálni nem szabad és *nem lehet.*

Mindezek alapján mély tisztelettel kérjük a panaszolt határozat megsemmisítését és a debreceni egyháztanácsnak arra való utasítását, hogy az 1892/284. P. sz. határozatba foglalt kötelező ígérteket — jogi és erkölcsi köteleessége szerint teljesítvén, a főiskolai gazdasági tanács és a Főtiszt. és Mélt. Egyházkerületi Elnökség felszólításának értelmében 50000 fr.-tos alapítványának alapító l. velét, illetve az 1892/284. P. sz. u jegyzőkönyvi kivonatot az illetékes helyre adja be és, miután az egyetem, illetve a bölcsészeti facultás felállításának ideje elérkezett és ahoz az illetékes tényezők: a főtiszt. egyházkerület, Debrecen városa hozzá is kezdtek s ez utóbbi a bölcsészeti facultásra 1892-ben az egyház ajánlatával egy és ugyanazon természetű tanszék-alapítványát folyósította is: a maga tanszék-alapítványát az egyház is hasonlóképen folyósítsa és 1904. évi költségvetésébe pótlólag a 100000 korona 5%-át vegye fel és szolgáltatassa be a facultás illetve a főiskola pénztárába.

Mély tisztelettel vagyunk a Nagytiszt. és Nagyságos Egyházmegyei Közgyűlésnek alázatos szolgálai:

Jánosi Zoltán,	Kardos László,
Márk Endre,	Aczél Géza,
Szabó Kálmán,	Zádor Lajos,
Kulcsár Endre,	Roncsik Lajos,
dr. Gulyás István,	Oláh Károly,
dr. Karsa István,	dr. Bartha Béla,
dr. Ferenczy Gyula,	Lengyel Imre,
Csóka Sámuel,	dr. Öreg János,
Bészler Károly,	Harsányi Gusztáv,
Vecsey Viktor,	Csanak József,
K. Tóth Sámuel,	dr. Legányi Gyula,
Csurka István,	Karai Sándor,
dr. Kenézy Gyula,	Simon István,
	Horváth István.

Emlébeszéd Jókai Mór fölött.¹

Az emberi dicsőségnek még korunk gondolkodása szerint is három útja van: vagy a harcétér, vagy a művészet, vagy a tudomány. De míg a győztes hadvezérre félelemmel tekintünk s tisztelettel említjük a tudós nevét, a művész szívünkhöz érkezik s óhatatlan ragad magával. S ki tépelődne ezen, mikor a vérmező és a tudomány vívmányai, bármily nagyszerűek is, csak a röghöz vonják lelkünket, egyedül a művészet ad szárnyakat az örök szépséghez való emelkedésre?

A művészet dicsőségét ünnepeljük mi is ez órában. Ünnepelünk és gyászolunk. Ó mekkora dicsőségünk volt ő. kinek neve betöltötte a művelt világ határait s melegítő fényvel sugározza be kised nemzetét! Annál keserveesebb gyászunk, mert Jókai elhunytával a költészet rózsás berke fölött is beborult.

Kiesett a toll a legigazibb költő kezéből. Valóban, a regény terén a művészet célját senki se fogta föl nála helyesebben és senkinek se sikerült tökéletesebben elérni. Ha nem így van, akkor Jókainak egész költői működése megöröködött tévedés volt. Akadnak, kik ezt tartják s nem törődnek annak magyarázatával, hogy mért maradt meg e lángszellem hosszú útján oly tántoríthatatlanul. Csak azt hajtják, hogy Jókai mesélt meg mesélt s hogy elszakadt a mi világunktól. Vajon egész költői működése tévedés volt-e hát? Vagy csak egy-két remekművet alkotott?

Ha olyan íróról volna szó, ki tanulatlanul, csak istenadta tehetségében bizva taposta a költészet útját, azt mondanánk rá, hogy ösztöne vitte; de Jókaival szemben olyan elvről mondunk véleményt, mely megingathatatlan maradt s meggyőződés előtt kell meghajolnunk, melynek csupán eszköze volt az isteni esodás adomány. Hibáról le lehet szokni; tévedéstől megvédhet a jó tanács; ám az igazságról való meggyőződést nem lehet belső meghasonlás nélkül elfojtani. Ő is hü maradt a művészet céljáról való felfogásához.

Az csak szerencséseje, hogy oly időben élt, mikor óriási erőfeszítéseket tett nemzetünk, hogy zsidbasztó százados álmából felébredve szebb jövőjének állandó alapot rakjon. Csudatetteket látott, mik a világ történelmében is elmoshatatlan betűkkel vannak felröva; hősök közt élt, kik egy nemzetnek örök igazaiért szálltak sikra kicsinyes, mu' ő érdekek védőivel szemben. Bűn és erény akkor embertelen nagyságban bukott és emelkedett föl előtte. Szemtanuja volt egy világ összeomlásának s annak romjain az új keletkezésének. A zürzavar nem komorította el. Lelkét megédzette a nemzet gyásza s fenséges türelme a szent ügy diadalát sejtette vele. S míg a győztes ellenségnek idétlen ravaszkodásai jó kedvre gyujtották, a régi dicsőség emlékezete s a szebb jövőndő hite mámorral töltötte el.

Ily hatások alatt izmosodott képzelő tehetsége s teremtett oly alakokat, a minők nem voltak s nincsenek e földön: s alkotott számukra oly gyönyörűséges világot, a minőr kivüle költő még nem álmódott.

Tündérvilággá varázsolja a multat s bár valójában ismeri, nem festi hiven, a hol művészi céljaiban gátolja. Saját korának fonák politikai küzdelmei s

társadalmi viszonyai azonban megkötik, a valóhoz közelebb vonják, de bizonyos, hogy a mélyebb költői hatás eszközeitől is megfosztják. Ritka bátorsággal merít a jövőből is s míg jóstehetségét ragyogtatja, a tudomány bajnokait is ámulatba ejti. Akárhová fordul azonban tárgyért, mindig magyar, mindig nagyszerűt alkot s mindig megújult erőről tesz bizonyosságot. Kifogyhatatlan a mese föltalálásában s a hozzá való alakok megteremtésében.

Nagyszerű tárgyaihoz rendkívüli jellemek illenek. Elő is teremti őket képzeletének dús tárházából, de egyszersmind esztétikai elvének következetes alkalmazásával Hősei imádásra méltók, vagy borzasztók; bűnben, vagy erényben egyaránt tökéletesek; teljes szívvel szeretnek, vagy gyűlölnék. Némelyikök testi és lelki tulajdonságaival szinte kis istenné válik. A ki ezt sokalja, vagy nem ismeri a művészet történetét, vagy nem állhatja az emberi tökéletesség fényét s mindent hibásnak lát, a mi nem a röghöz tapadva mutatkozik. Nagy szenvedélyeket, embert meghaladó rettenetes indulatokat, emésztő vakhitet s félelmes akaratot mutogatnak hőseikben a világhírű költők. Mivé törpülne szertelen haragja nélkül Achilles? Micsoda közönséges kalmárrá vedlenék kiszámíthatatlan leleményessége nélkül az Odysseia hőse? S ki gyönyörködne a honalapító Aeneas teteteinek olvasásában, ha megfosztanók isteni rendeltetésének tudatától s ennek folytán ember fölötti lelki erejétől?

De végig mehetünk a világirodalom remekein, egyet se fogunk találni, a mely Jókai felfogásán esorbát ütne. Az ellenkező elmélet emberei ott követik el a hibát, hogy a regényt nem tekintik a hősköltemény utódának, új-kori méltó párjának. Jókai nem tett egyebet, mint hogy szigorúan megtartotta a fejlődésnek természetes rendjét s legteljesebb mértékben egyedül ő tartotta meg. Ezzel is nagyobb a többinél. A kik más nézetet vallanak, azok a színműhöz, mint szerintük legkövetesebb műfajhoz mérik a regényt. De ugyanekkor hamarjában megfélekeznek Shakespere hőseiről is, kik szintén nem mindennapi emberek. Nemes jellemei tiszteletre méltóbbak, gazemberei elvetemültebbek azoknál, a minőket az életben találunk. Ez új elmélet emberei azonban azt követelik, hogy olvasmányban és színpadon a való élet képét mutogassa a költő. Ha ezt az elméletet általánosan elfogadnák, a költészet végkép elfajulna, mert a tudománynak silány segédeszközévé válnék. A költészet nem arra való, hogy lélektani rejtvényekkel, társadalmi, vagy politikai kérdések fejtegetésével fárasssa és untassa az olvasót, vagy nézőt Jókainak igen nagy érdeme, hogy minden támadás ellenére megmaradt költőnek, a ki művészetét isteni játéknak, az emberiség gyönyörködtetésére valónak tartotta. És aki ezt a célt szolgálja, az előtt nincs más út, mint az övé. Különben is minden műfaj a maga mivoltában tökéletes s természeténél fogva mindegyik különbözik a többitől. Szóvesztegetés volna ezt bizonyítani. Csak a közönséggel való közlés módját vegyük szemügyre. A színművet a színpad számára írják, hol majdnem valódiságában látjuk az életet s hol az ember mód nélkül nagyítva vagy kicsinyítve nevetségessé torzkép. Az elbeszélő azonban olvasónak ír; azért kénytelen mindig nagyítani, a valónál többet mondani, hogy a gyenge képzelő tehetségnek is elég támasztékot nyújtson. Maga nagy regényírónk erre nézve így nyilat-

¹ Elmondott a főiskolai évváró ünnepély alkalmával június 13-án.

kozik. „Bele kell melegednem tárgyamba; anélkül is lehet ugyan írni, hidegen kiszámítva, hanem olyan munka is az aztán. Lehet hogy szabályszerűbb, de én azt akarom, hogy az olvasó érezze azt a nagy meleget, ami engem hevített.” Majd így folytatja tovább: „Ha hibások a regényalakjaim, az a hibájuk, hogy nem látom őket; mert bennük vagyok. Ha kívülről mintáznám őket, lehet, hogy jobb lábön állnának; de mi lenne a szárnyaikból? Az a költő, ki nem így cselekszik, csak tudatlanságáról, vagy tehetetlenségéről tesz tanubizonyságot. Nem is művész az, csak kontár. A regényírótól annál nagyobb, annál rendkívülőbbet várunk, minél komolyabb a műve. Az ugynevezett husból és vérből való alakok kisszerű műfajok körébe valók, mert úgy tűnnek fel, mint mindennapi ismerőseink, kik a maguk buborék voltában megörökítve nincsenek hijával a furesaságnak. Egy másik nagy regény íróknak Báthori Istvánja pl. testi-lelki nyomoruságaiban. Készvénnyével és szavajárásával a porba alázva talán valódi ember, de nem Lengyelországnak felséges királya és Európa keleti részének félelmes ura. Így az író az egyéni apró igazságokat tilalomfákul állítja a közfelfogás eszményképei elé s muló jelenségekkel bélyegzi meg a maradandó sajátságokat, sőt azokat a szárnyakat is letöri, melyeket annyira féltett Jókai s melyek nélkül az ember esuszó-mászó féreg. Ne tagadjuk meg a művésztől a hatás eszközeit; hiszen még a fényképész is eltüntet az arc szemölcseit. Csak arra érdemes szemet vetni, ami különb a többinél. Az ő hősei akkor is élnek s hatnak emlékezetünkben, mikor másokéit nevükkel, szerzőikkel együtt rég elfeledtük.

Regényeit különben nemcsak a fenséges és bájos alakoknak változatos serege, megkapó leírásai s romolhatatlan jó kedve teszik elbűvölő olvasmánynyá, hanem a prózai elbeszélésnek mind ez ideig páratlan művészete is. Jókai sokat, majdnem mindent eltanult népüktől, a mi az elbeszélést magyarossá s művészivé teszi. Mind a komoly, mind a tréfás kifejezésmódnak leghatásosabb műfogásait alkalmazza. Tartalom és alak még helyel-közzel Arany János nyelvében se vág úgy össze, mint az övében. S a mi legfőbb, az erőltetésnek, vagy meszterkedésnek semmi nyoma nála. Gondolat és alak egyszerre termett elméjében; azért oly könnyed és világos beszédü, mint nálunk senki más. Az iskolában rátapadt barbár szólásai is úgy tűnnek fel, mint az illető kornak jellemző kifejezései, melyeket a hatás kockázata nélkül alig lehet másokkal helyettesíteni. Szóbeli gazdagsága ép oly kimeríthetetlen, mint leleményessége tárgyban és jellemekben. Bámulatos az az ügyessége, mely szerint a tájszavakat oly helyeken tudja alkalmazni, hogy igen-igen ritkán szorul magyarázgatásra. Így a mi másnak irodalmi szempontból tilos, ő abban példaadó mesterré válik.

Nyelvének szépsége tette, hogy a drámában is nevezetes sikerei voltak. Kivált a „Szigetvári vértanúk” járta be nagy hatással a magyar színpadokat a múlt század gyásznapjaiban. A tréfás és gúnyköltészet terén is mindedig a legkiválóbb. A nemzetnek mély gyászában ő volt az egyetlen magyar író, ki elmés-ségével időnként feledtetni tudta a keserőségeket. Tréfás lapjában, az Ústökösben finom gúnnyal csipkedte a német világ embereit. Nem éppen könnyű, nem is valami jutalmazó vállalkozás volt a bécsi

kormány alatt úgy megmondani az igazat, hogy alant félre ne értsék, fönt pedig meg ne értsék. Ki is jutott neki mind az üldözésből, mind a börtönből. Elszenvedte azzal a magyaros jó kedvével, melyben egy parányi keserűség sincsen.

A jobb napok felderültével több ízben volt országgyűlési képviselő s több fontos vitába bele szólt. Beszédeiben többnyire szelid, néha csipős gúnynyal támad, vagy védekezik. S miként egykori tréfás lapjának Tallérossy Zebulonja, gyermekies vidámsággal, de a nagy lélek magas szempontjából tekinti kiesinyes emberi bajainkat. Előtte a mi földi életünk igazán csak színes buborék, melyet egy ráhullott porszem is elpattant s melyért az isteni szintjátékot megzavarni kész neveltség.

Ilyen életbölcséletre nevel s ilyen világ nézetre oktat, pedig sohase bölcselkedik, tanulságokat se fitogtat; csak úgy érezzük műveinek olvasása közben, hogy a legnagyobb erényre, az emberszeretetre hevülünk.

A gyönyörködéstől minden életkornak kijuttatta a részét. Kisebb elbeszéléseinek s vig történetkéinek olvasásával az ifjuság nem tud eltelni. Regényeinek tündérvilágában ifju és agg, komoly tudós és gondtalan világfi egyaránt örömet merül el.

Elkölcsi hatása egész költészetének mindig nemes és emelő. Kétes tanok, gyanus elvek nem magyar költőhöz méltók. Ő megbizinyította, hogy az igazi nagyság akkor is rendületlen, mikor minden súlyedőben; megmutatta, hogy a nemzet lelkéből való láng mellett árnyékot vetnek az idegen posványok lidércfényei.

Hosszu dicsőséges útján egy szellemi óriás nyomait hagyta hátra. Neve meghódította számunkra a világot s művei időtlen időnkig forrásaik lesznek a zavartalan lelki gyönyörnek s dicsősége nemzetünknek.

Kulcsár Endre.

Az ev. ref. egyetemes konvent ülése.

(Folytatás és vége.)

A junius 7-iki ülés idejének legnagyobb részét a közalapi végrehajtó bizottság jelentése foglalta le. Referense ennek a bizottságnak *Kenessey Béla* volt, aki az intézmény múlt évi működéséről részletes s a legaprólékosabb kérdésekre is kiterjedő dolgozatot terjesztett a konvent elé. Igen érdekesekek azok a feltüntetett számadatok kétségtelenül, de jó volna talán időkimelés szempontjából, miután az egész munkát különben is kinyomatik, — a konvent elé csak a lényegét hozni.

A nevezetesebb adatok e jelentésből a következők: az 1902-ik év január 1-én az öt egyházkerületben összesen 27,809 kor. 96 fillér hátralék volt, — 8811 kor. 32 fillérrel kevesebb, mint az 1901. évi főtabellában. E hátralékból az 1902. év folyamán töröltetett 1379.80 fillér; befizettetett 16,474 kor. 36 fillér és így a fennforgott hátralékból 1902. dec. 31-én befizetetlen maradt 9956 korona, az előző évinél 9108 kor. 43 fillérrel kevesebb. A hátralékoknak közel 75% fizettetett be az 1902. év folyamán, a mely jelenséget örömmel és az egyházi közigazgatás buzgósa iránt való elismeréssel emeltek ki.

A be nem fizetett hátralékok 9956 kor. összegében a legnagyobb számmal most is sajnos a mi tiszántúli egyházkerületünk szerepel, amikor 5767 k. 48 fillér hátralékot tüntetnek fel számadásai; ked-

vezőbb azonban az előző évekhez képest az, hogy 14,270 kor. hátralékából 7312 k. 52 fillért befizetett és csak 1190 kor. 20 fillért hozott törlesztésbe.

A közalap vagyona 1903. dec. 31. a Jordán-alap leszámításával 2 millió 766 ezer 600 kor. Névért. Magyar földhitel-intézeti záloglevél és pedig 238,400 frt. 4% (476,400); 2,279,400 kor. 4% kor. ért. és 10,800 kor. 3½% kor. ért. záloglevél.

A Jordán alapítványokkal együtt az összes vagyona: 3 millió 65 ezer 910 korona 16 fillér azaz három millió 65 ezer kilencszáz tíz korona 16 fillér.

Egyik érdekes tárgya lett volna a konventi tanácskozásoknak továbbá a mi tiszántúli egyházkerületünk azon felterjesztése, hogy a konvent a sákramentumok kiszolgáltatásának és a betegek lelki gondozásának módjáról szóló törvénytörvénykezéseket bibliai és hitvallás szellemben szövegeztessék; ami jól magyarul annyit jelent, hogy a törvénytervezet szövegét a tiszántúli kerület bibliainak és a református konfessziók szellemével megegyezőnek nem tartja. Tudniillik itt arról van szó főképp, hogy vajjon a betegeknek az urvacsorája akkor szolgáltatassék-e ki csupán, mikor az a gyülekezetben is kiosztatik, vagy máskor is bármikor, amikor a beteg kívánja? A mai törvények 118. §-a e tekintetben a legfélésebb ingadozást árulja el s ez az ingadozás konstansálható az új törvénytervezet szövegében is. Indokolt tehát a tiszántúli kerület felterjesztése. A konvent azonban a kérdés részleges megvitatásába nem bocsátkozott bele, hanem azon helyes indok alapján, hogy ez a kérdés most már az egységes liturgia körébe tartozik, áttette a felterjesztést figyelembevétel végett az egyházalkotmányokkal foglalkozó bizottsághoz. Majd a zsinatnak lesz tehát a feladata végre ezt a kérdést is tisztázni, s kellő szakértelemmel megvilágosítani.

Beterjesztetett a királyi leirat, mely szerint Ő felsége a zsinat megtartását engedélyezi s azzal a jogával, hogy a zsinatra királyi biztost küldjön ki, nem kíván élni. A konvent hódolattal veszi ezt tudomásul s a zsinat összehívását f. év nov. 10-ik napjára határozza.

Igen élénk vitát keltettek a konvent múlt évi ülésében megállapított s a konventi jegyzőkönyvben kinyomatott különböző esküminták s azok szövege végleg el is fogadtatott. Ezen esküminták tárgyalása közben merült fel az az incidens, melyre egyik fővárosi politikai lap reflektált s elég kiméletlenül megtámadta a konventi elnökséget, hogy ez a szabad vitának nem adott helyet. Pedig az egyszerű igazság az, hogy miután minden esküformához több felszólaló több indítványt tett, *Báró Bánffy Dezső* éppen az ügy érdekében az *ügyrendi szabályok értelmében*, (!) azt kérte, hogy az indítványozók indítványait írásba foglalva adják be; mert az ügyrendi szabályoktól eltekintve is, hivatalos esküminták megállapításáról lévén szó, a kérdésről nem lehet és nem is ajánlatos csak úgy öletszerűleg diskutiálni. Itt minden szó nagyfontosságú, sőt a szavaknak egymásmellé állítása is. És ebben a konventi elnökségnek teljesen igazsága volt.

Ugyanezen a napon, — jun. 7. tétetett jelentés az egyes bizottságok formális megalakulásáról.

A választás eredménye a következő lett:

A közigazgatási bizottság elnöke: dr. Bartók György, előadója: Mády Lajos, ad hoc előadója Radácsy György. A közjogi bizottság elnöke dr. Dará-

nyi Ignác, előadója dr. Nagy Dezső, ad hoc előadója Molnár Béla. Az iskolaügyi bizottság elnöke: Antal Gábor, előadója Dóczy Imre. A misszióügyi bizottság elnöke gr. Dégenfeld József, előadója Zsigmond Sándor. A tőkesegélyosztó bizottság elnöke gr. Dégenfeld József, előadója Széll Kálmán.

Ezután a zsinati előkészítő bizottságokat alakították meg:

Tagjai lettek:

a) Egyházalkotmányi albizottság: Elnök: gr. Dégenfeld József, előadó: Zsigmond Sándor; tagok: Simó Lajos, Désy Gyula, Bernáth Elemér, Horthy István, Kiss Aron, Hegedűs Sándor.

b) Lelkésztörvénykezési albizottság. Elnök: Baksay Sándor, előadó: Sass Béla; tagok: dr. Segesdy Ferencz, Szilády Aron, Meczner Béla, György Endre, Dávidházy János.

c) Adóügyi albizottság. Elnök: dr. Bartók György, előadó: Kenessey Béla; tagok: Mády Lajos, dr. Darányi Ignác, Czike Lajos, Széll Kálmán, gróf Tisza István.

d) Egyháztörvénykezési albizottság. Elnök: Antal Gábor, előadó: dr. Nagy Dezső; tagok: dr. Vécsey Tamás, Molnár Béla, Mezey Albert, Lénárt József, Adám Kálmán.

e) Köznevelés- és oktatásügyi albizottság. Elnök: Fejes István, előadó: Radácsy György; tagok Szilassy Aladár, Veress Ede, Váró Ferencz, br. Vay Béla, Dóczy Imre.

f) Zsinatelőkészítő tizes albizottság. Elnök: Kun Bertalan és br. Bánffy Dezső, előadó: Zsigmond Sándor; tagok: gr. Dégenfeld József, dr. Darányi Ignác, Hegedűs Sándor, Sass Béla, Kenessey Béla, dr. Nagy Dezső, Radácsy György.

A tőkesegélyosztó szakszabizottság jelentése kapcsán a konvent beleegyezik abba, hogy az egyházi közalaphoz e célra meglevő 14 ezer korona, még 9 ezer korona, tehát összesen 23 ezer korona adócsökkentésre fordíttassék.

A tárgyalások további folyamán a kultusministernek egy igen érdekes (!) körrendelete jött szűbe, a melyben ő excellenciája egyszerűen azt kívánta volna, hogy az iskolai vagyonok, illetve ingatlanok telekkönyvi változásai az illetékes tanfelügyelőnél előre bejelentendők. Erre az igazán furesza s törvényes jogainkkal ellentétben álló ministeri körreanderetre a konvent magyarosan megfelelt, midőn kimondta, hogy az ellen nincs semmi kifogásunk, ha a telekkönyvi hatóságok, az igazságügyminister idevágó rendelete értelmében, minden olyan végzést, mely az iskolai vagyon elidegenítéséről vagy változásáról szól, a tanfelügyelőknél is kézbesítenek, — utólag! Mert ez csak a bíróság körébe tartozó adminisztratív intézkedés. De arra nem hajlandó a konvent, hogy az efféle telekkönyvi változásoknak a tanfelügyelőknél leendő *előleges* bejelentésére az egyes presbyteriumokat utasítsa, mert az iskola vagyona felett való intézkedés kizáróan a felekezeti hatóság köréhez tartozik s ebbe beleszólása még a ministernek sincs, nemhogy, az ő tanfelügyelőjének volna!

Könyvradományok gyűjtése ezentúl csak kivételesen és konventi előleges jóváhagyással engedtetik meg.

A vallásügyi sérelmekről ezentúl a konvent nyilvántartást fog vezetni. A supplicatiót az ev. ref. egyház már rég törölvén, megkeresi a konvent az

ág. hitv. egyházat is, hogy hasonlóképpen járjon el, illetve ne keresse fel supplicánsaival egyházunk tagjait.

Jelentés tétetett arról is, hogy a kultusminister az 1868. XXXVIII., 1879. XVIII. és az 1893. XXVI. t.-e-ek célba vett revisiója alkalmából tartott anketre a többek között 2 püspökünket is meghívta. Ezt mindenestre helyeslő tudomásul vette a konvent, noha a református egyház részvételének azon anketen lehetett volna megfelelőbb módja is. Node mi most nem rekriminálunk e tekintetben, csak azon ütközünk meg egy kicsit, amit az anketre meghívott 2 püspökünk jelentett, hogy t. i. a minister ur előre kijelentette, miszerint a felekezetek részéről semmiféle véleményadásra nem kíváncsi, sőt hivatalos véleményt nem is fogad el (!); ha azonban az egyházak részéről „magánjellegű” vélemény jön, hát az ilyet szívesen veszi. Jól tudjuk, vagy legalább sejtjük a minister nehéz helyzetét; fél a nemzetiségi egyházaktól. De hát még mindig nem vagyunk ott, hogy az igaz magyar hazafias erényeket nyíltan honorálni is merjük s az egyenlő jogok feltételként a minden gyanun felül álló igaz magyar hazafiságot bátran felállítsuk! ? Ugy látszik, hogy nem. Pedig a miniszter ur önérzetes elzárkózása kissé komikusnak is tűnik fel. Ilyen hangon csak akkor beszélhet teljes súlyjal egy minister, ha készen van a népnevelés egész vonalán átviendő államosításra!!! De így . . . ! ? Ugyan mit válaszolna ő excellenciája, ha mi meg egyszerre azt mondanók neki: „Tessék, — itt vannak a népiskolák kulcsai. Tartson az ur ezután tanítókat és iskolákat is. Mi a mi vagyonunkból a kulcsokat átadjuk, de egyebet semmit!!” A kuruc *Báró Bánffy Dezső* ellene is volt, hogy a konvent felhívás nélkül véleményt adjon, — de hát . . . megadjuk!! Ez az indítvány fogadtatott el.

A negyedik tárgyalási nap délutján *Gróf Degenfeld József* zárt ülésben tette meg jelentését és indítványait az amerikai magyar ref. ekkleziák ügyében. A mi ebből a terjedelmes (15 ives) jelentésből nyilvánosság elé való, azt mi már lapunkban hetekkel ezelőtt közöltük. Most csak annyit mondunk pótlólag, hogy a konvent *Gróf Degenfeld Józsefnek* önfeláldozó fáradozásaiért köszönetet szavazott.

A többi hátralevő apró cseprő ügyek közül különösen kiemelkedett még a dunamelléki egyházkerület püspöki hivatalának azon javaslata, hogy *Kalvin János* születésének 4 százados évfordulóját üljük meg. A konvent e tekintetben meg fogja hallgatni az egyes egyházkerületeket s felszólítja a dunamelléki superintendentiát, hogy az általa tervezett *Calvineum* részletes tervezetét készítse el.

S ezzel végeztünk. Nem állhatjuk azonban meg, hogy még egy kérdést fel ne vessünk. Miért kell ezeket a konventi üléseket mindig Budapesten tartani! ? Mi, a kik e sorokat írjuk, most voltunk legelőször a konventi gyűlésen, de már ez az egyetlen alkalom is elég volt arra, hogy kimondjuk, hogy p. o. Debrecenben külső helyiségeink is alkalmasabbak volnának ezen gyűlésekre, mint a milyen az a Lónyai utcai terem, ahol még csak egy záros fiók sem áll a konventi tagok rendelkezésére. Hát az erkölcsi hatás! ?

Tavaszi egyházkerületi közgyűlésünk.

(Folytatás és vége.)

A főgymnasiumban a K. Kiss József nyugalomba vonulásával helyettesítés útján ellátott matematika-fizikai tanszékre az egyházkerület a következő pályázókat jelöli ki: első helyen Nyári Béla jelenlegi helyettes tanárt, 2-ik helyen Daru Mihály nagykőrösi tanítóképzőintézeti rendes és 3-ik helyen Lengyel Endre hajdunánási főgymnasiumi rendes tanárt.

Nyári Béla és Lengyel Endre egyenlő szavazatot nyervén a tanárválasztó küldöttségben, rendtartásunk szerint a közgyűlés döntötte el titkos szavazással a kérdést, szótöbbséggel megválasztván Nyári Béla jelenleg helyettes tanárt.

Az igazgatótanács gymnasiumi albizottsága a gymnasiumi tanszékekre hirdetett pályázatok eredményét nem tartván megnyugtatónak, indítványt ad be az igazgatótanács útján, hogy a tanszékeknek esetleg meghívás útján történhető betöltése tárgyában teendő tanulmányozásra a közgyűlés kebeléből bizottság küldetett ki. A javaslatot a közgyűlés magáévá tette.

A főiskolai igazgatótanács a főgymnasiumi igazgatóságnak 1904/5. tanévtől kezdődő ciklusára igazgatóul Karai Sándor főgymnasiumi tanárt hozza javaslatba. Titkos szavazás rendeltetvéen el e kérdésben, Karai Sándor választatott meg 45 szavazattal 27 ellenében igazgatónak.

Tárgyalás alá került a tanítóképzőintézeti igazgatónak az igazgatótanács véleményes javaslataival ellátott jelentése, melyhez képeest a közgyűlés határozatilag kimondja, hogy az első félévi tanítás kedvező eredményéről szóló jelentést örvendetes tudomásul veszi; a néhai Kovács Lajos igazgató emlékének fentartására az 5 különböző forrásból gyűlt 529 k. 89. f. alapítvány összehozásáról elismeréssel vesz tudomást, s ez elismerését a Gönczy-egyesület körében adományozó hálás érzületű tanítványoknak, Vincze József földesi tanítónak és kartársainak, a főiskolai közös és képzőintézeti tanárkarnak, a hálás tanítványoknak külön külön is kijelenti; az egyházkerület által külön létesítendő Kovács Lajos-alap kérdésében az alapító-level elkészítésével és bemutatásával a képzőintézeti tanárkart bizza meg.

Elismeréssel értesült a közgyűlés arról, hogy Barcsa János tanítóképzőintézeti rendes tanár a történelmi tárgyakból dicséretes eredménnyel tudori vizsgát tett.

Sajnálattal vétetett tudomásul, hogy a tanítóképzőintézet párhuzamos osztályaiban a gazdasági tantárgyak tanítása, melyet az államkormány intézkedése folytán a helybeli állami felsőbb gazdaságtanintézet tanárai láttak el, felényi időre szorítottat; a baj orvoslása céljából fölkéri egyházkerületünk a földművelésügyi miniszteriumot, hogy mivel párhuzamosításunk csak két évre terjed már, erre az időre az eredeti órák számának a ketté osztott III-ik és majdan IV-ik osztályban való megkészszerzését engedélyezze.

Az igazgatótanács jelentése szerint a gyakorlóiskola jelen állapotában négy osztályu berendezésével és az előbbkellő családok köréből vett növendékeivel nem felelhet meg teljesen a maga hivatásának s mindinkább érezhető kezd lenni annak a szükségé, hogy a gyakorlóiskola teljes hat osztályu népiskolára egészíttessék ki. Mivel pedig ez a ki-

egészítés a helybeli egyházközség régóta tervezett központi fiúiskolájának felállítását feltételezi, hogy aztán a gyakorló-iskola jelenlegi növendékanyagát befogadhassa, felkéri az egyházkerület a debreceni egyházközség presbyteriumát, hogy az idevonatkozó, de megszakadt tárgyalásokat újból vegye fel s a tervezett központi iskolát igyekezzék mielőbb felállítani.

Határozatilag kimondja a közgyűlés, hogy abból a célból, hogy a képzőintézet belső ügyeivel nem csak az igazgatói jelentések, de a közvetlen szemlélet útján is tapasztalat legyen szerzhető, a szigorlatok ellenőrzésére, az évvégi vizsgák vezetésére lehetőleg a tanítóképző intézeti albizottság elnöke és tagjai alkalmaztassanak.

Beszüntette a közgyűlés a gyakorló-iskolásoktól eddig követelt évi egy korona tisztogatási díj szedését.

A második félévre szolgáló berendezkedésről, a jótétemények kiosztásáról, az egyházkerületi segély felhasználásáról, a tanítóképzői növendékek közvetett segélyezésére befolyt több rendbeli adományról, az ifjúsági egyesületek működéséről, ifjúsági zászló szerzéséről stb. helyben hagyás mellett vett tudomást a közgyűlés s az évenként megújulni szokott kegyes adományokért köszönetét fejezi ki.

A tanítóképzőben betöltendő tanári állásra vonatkozólag az egyházkerületi közgyűlés — bár készséggel beismeri az egyetlen pályázó dr. Molnár István hajduböszörményi főgymn. tanár képesített voltát és jogosultságát, hivatkozással az 1885. évi egyházkerületi közgyűlés 254. sz. határozatára, melynek fogva „kijelölésbe mindenkor 5 pályázó hozandó, ezen szám csak azon esetben lehet kisebb, ha kellő számu kvalifikált pályázó nem jelentkezett volna; háromnál pedig kevesebb nem lehet”: az állás betöltését újabb pályázati hirdetés után a következő tanévre tölti be s megbizsa az egyházkerületi elnökséget, hogy egy évi helyettesítésről gondoskodjék.

A párhuzamosított 2-ik évi tanfolyamu osztálynak a 3-ik évfolyamban való folytatolagos párhuzamosítására, s a költségeknek 3000 k. erejéig való utalványozására a közgyűlés megadta az engedélyt.

A tanítóképzőintézeti tanárkar fölterjesztést intézett abban az irányban, hogy a tanítóképző növendékeinek gyakorlati kiképzése tárgyában minő intézkedéseket tart célhoz vezetőknék. A közgyűlés az igazgatótanács javaslatára még egyszer megkeresi a debreceni ev. ref. egyházközség presbyteriumát aziránt, hogy tanítóképzőintézeti növendékeink módszertani tanulmányainak kiegészíthetése céljából állandósítsa a központon levő fiúiskolában kért látogathatást, mely különben eddig csak a folyó tanévre volt engedélyezve. A kérelem elintézéséig, vagy nem várt mellőzése esetén elfogadja azt a kiegészítő eljárást, a mely szerint a módszertannal kapcsolatban előforduló tantárgyak tanításának bemutatására a gyakorló iskola megfelelő osztálya az érdekelt képezői osztály tantermébe esetről-esetre átvitessék; a jövő év után várható tulnépes IV-ik osztály gyakorlati képzésére a tanárkar tegyen annak idejében kellő javaslatot. Ezzel kapcsolatban Kiss Albert egyházkerületi tanácsbíró felvilágosításul és megnyugtatóul megjegyzi, hogy a presbyterium e kérdés megoldásával kénytelen volt várakozó álláspontra helyezkedni, mert a tanterem kérdése még

ma sines végleg megoldva, miután a jelenleg használt helyiségek csak ideiglenesen vannak átbocsátva.

A tanítóképzőintézet tanárkara fölterjesztésében jelenti, hogy mindinkább szüksége forog fenn annak, hogy a kötelező olvasásra kiszemelt irodalmi munkák a tanulóknak hiánytalanul és pedig az osztályok népességének megfelelően több példányban rendelkezésre álljanak, s mivel az így felmerült szükséglet a korlátozott anyagi erő miatt kielégíteni nem lehetett, a tanárkar véleménye szerint a bajon segíteni osztálykönyvtárak létesítése útján lehetne, melyre nézve az egyházkerület részéről anyagi gyámolítást, illetve egyelőre 600 korona segély nyújtását kéri. Az egyházkerületi közgyűlés az igazgatótanács pártoló javaslata után e könyvtárak létesítésének szükséges voltát elismeri, s kimondja, hogy a mennyiben kellő fedezetről sikerül gondoskodni, a felállítást engedélyezi; a fedezet tárgyában azonban előbb az egyházkerületi pénzügyi bizottság véleményét óhajtja ismerni.

A képzőintézeti tanárkar felterjesztésére, az igazgatótanács javaslata folytán az egyházkerületi közgyűlés elismerve az ének- és zeneoktatásnak a tanítóképzőben való fontosságát, P. Nagy Zoltán képzőintézeti ének és zenetanárra vonatkozólag a fizetési fokozatokból való kirekesztésre tartozó határozatot feloldja. A városon lakásra elhelyezett tanítóképzőintézeti tanulók lakbéré fedezésére 580 k. kiutalását a közgyűlés helybenhagyta.

A könyvtári ügyekben az illetékes albizottság jelentésén alapuló igazgatótanács javaslathoz képest az a körülmény, hogy a Bujdosó Lajos nyugdíjba vonulásával Bodor Aladár okleveles tanár lett ideiglenesen kezelő-könyvtárnokul alkalmazva; hogy az anyakönyvtár állagának számbavétele s a művek azonosítása kezdetét vette s 8000 müre nézve már foganatosított; hogy 1903. szept. 1-től 1904. ápr. 1-ig 3304 egyén látogatta a könyvtárt s 2804 egyén 4639 darab művet használt, ezenkívül 901 esetben könyvtáron kívül 1500 kötetben vétetett igénybe a könyvtár; hogy továbbá a megerősített könyvtári szabályzatot a muzeumok és könyvtárak országos főfelügyelőségéhez az egyh. kerületi elnökség megküldte, s hogy célba vétetett egy jó írógép beszerzése 300 k. költséggel; hogy a jelenlegi 1000 koronás állami évi dotációnak 4000 koronára való felemelése érdekében lépések tétettek, mindezek jóváhagyó tudomásul vétettek. Utasítást ad a közgyűlés a könyvtárigazgatónak a könyvtári számlák betérjesztésére, hogy azoknak kiegyenlítése a gazdasági évről el ne maradjon. A könyvtári szabályzatban meghatározott könyvtári díjaknak a tanulóktól való beszedése az 1904/5. tanévtől kezdődőleg elrendeltetett.

A közös tanárkari gyűlés a szervezendő tanárkari revideáló bizottság megalakítására felhivatott. A tűzbiztonság érdekében tett javaslatokra nézve beváratik a koll. gazdasági tanács véleménye.

A muzeum-szertári ügyekre vonatkozólag a közgyűlés a természettani szertár átadásáról szóló jelentést tudomásul vette, az elhasznált eszközöknek a leltárból való törlését engedélyezi, a hiányzó tárgyakra vonatkozó korábbi határozatot a felelősség tekintetében egy mű kivételével feloldja, s elvárja, hogy a muzeumi bizottság új és teljesen megfelelő leltárak készítéséről fog gondoskodni már a jövő iskolai év folyamán. Azonban a természetrajzi gyűjtemények rendezésére vonatkozó tervezetek készit-

sét a kollegiumi általános rendezésig függőben tartja, a régiségi gyűjtemény rendezésére vonatkozó jelentést a közös tanárkari gyűléstől elvárja; tudomásul veszi a rendezés állásáról szóló jelentést, s elvárja, hogy a rendezés munkájáról félevenként jövőre is jelentés terjesztessék föl.

A muzeum részére kilátásba helyezett 500 k. állami dotáció 1903. évre sürgetés után sem érkezvén még le, az ismételt sürgetés megtételére a ft. püspöki hivatal kéretett föl.

Tudomásul vétetvén a főiskolai egészségügyi bizottság jelentése, a közgyűlés felhívja az érdekelt igazgatókat, hogy a tanulók lakásait a tanárok közreműködésével látogassa meg s gyakoroljanak egy egészségi, mint erkölcsi tekintetből ellenőrzést; kifogásolás esetén a főiskolai orvost értesítsék. Ezt az intézkedést szükségessé tette a jelentésben foglalt megjegyzés, melynélfogva a tanítóképzedei ifjak gyakori betegeskedése a fogyatékos lakás- és ételmezési ellátásokra vezethető vissza; sőt a gymnasiumi, főként alsóbb osztályba járó tanulóknál is sajnos tapasztalás, hogy ezek a legselejtebb lakással és ételmezéssel kénytelenek szegénységök miatt megelégedni. Ezekon kívül a főiskolai bentlakásnak is sok fogyatkozása van higienikus igények szempontjából.

A főiskolai közös tanárkari gyűlés az iránt intéz felterjesztést az egyházkerületi közgyűléshez, hogy a főiskolai orvos a kollegiumi gazdasági tanácsnak tanácskozó, az igazgatótanács egészségügyi bizottságának előadó és a főisk. igazgatótanács plenumának tanácskozó tagjául tekintessék. Mivel az előterjesztés egyfelől a főiskolai igazgatótanács szervezeti szabályzatába ütközik, másfelől pedig az 1899. évi 89. sz. egyházkerületi végzéssel megerősített tanácskozási és ügyrend 3. §-a teljesen fölöslegessé is teszi, a javaslatot mellőznie kellett az egyházkerületi közgyűlésnek.

A máramaroszigeti jogakadémia több rendbeli ügyének ellátása után tárgyalás alá került Máramaros vármegyének a nevezett jogakadémia javára tett 4800 koronás tanszéki alapítványára vonatkozó jelentés. Az alapító-levél elfogadásán s megerősítésén kívül az egyházker. közgyűlés örvendetesen értesült az alapítványról s azért Máramaros vármegye törvényhatóságának köszönetét fejezi ki.

A szatmári egyház a nőneveléssel kapcsolatosan megindított tanítónőképző-intézetét tovább kívánja fejleszteni. Bemutatja a fejlesztés tervezetét, a kilátásba helyezett bevételeket, indokolja a tanintézet felállításának a római vallásuak hasonló intézetével szemben való szükségességét s kéri, hogy 1904-5-ben a 2-ik osztály s majd folytatólag a többi is megnyitható legyen. Biki Károly szatmári lelkész s szatmári egyházmegyei esperes részleteiben felsorolja azokat a forrásokat, a melyek biztosítani ígérkeznek a 4 osztályra való fejlesztés után is a tanítónőképző-intézet fentartását. Az érdekltségbe a szomszédos egyházmegyék (nagykárolyi, beregi, nagybányai, máramarosugocsi) is bevonatnának, a szedendő tandíj, a szatmári és szatmárnémeti egyházközségek hozzájárulása, a remélhető adományok biztosítani ígérkeznek az új intézet existenciáját; s kerüljön bár ez áldozatba: az áldozat nem lesz olyan teher, mint az a lélekadózás, melyet a római vallásuaknak a mai viszonyok között évenként ref. egyházunk fizetni kénytelen. Az egyházkerületi közgyűlés tel-

jesen méltányolta a szatmáriak nemes törekvését; mivel azonban egyelőre csak a két alsó osztály fentartása látszik biztosítottnak: ezuttal elégségesnek tartja, ha csak a 2 osztály fentartására adja is meg az engedélyt, nem lévén veszélyes a további engedélyezés megadásában a késedelem.

A népiskolai kézikönyvek raktáráról s azzal kapcsolatos ügyekről szóló jelentés tárgyalása alkalmával a más vallásu tanintézetbe járó növendékeink vallásos oktatására vonatkozólag Sulyok István esperes úgy a használatra rendelt tankönyv, mint a tanórák beosztása ellen alapos érvekkel gazdag felszólalásban emel kifogást. Sürgeti, hogy e nagy fontosságú ügyben hallgassa meg az egyházkerület azokat is, a kik legközvetlenebbül foglalkoznak a kérdéssel, t. i. a vallást tanító lelkészeket, esetleg az alkalmazott vallástanárokat.

Az egyházkerületi közgyűlést gondolkozóba ejtette az alapos felszólalás; ennek következtében a váradi, aradi, máramaroszigeti, szatmári és temesvári vallástaniással foglalkozó lelkészeket, illetve vallástanárokat megbizsa, hogy a bemutatott javaslatot vizsgálják meg s a tanügyi bizottság útján terjesszék föl jelentésüket az őszi egyh.-ker. közgyűlés elébe.

A karcagi, hajdunánási, hajduböszörményi, békési gymnasiumok nyilvánossági jogára vonatkozó vallás- és közoktatásügyi miniszteri leiratok tudomásul vétettek, a hajdunánási szép jövőjű gymnasium részére engedélyezett állami segélyről szóló jelentéssel együtt.

A vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett felíratra érkezett azon értesítés, melynélfogva az időközben tanintézetet változtató tanulóktól nem kívánható be csak egy tanintézetnél a megfelelő évi országos tanári nyugdíjilleték, megnyugvással véte tudomásul.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter olyan értelemben intézkedett, hogy úgy a fi, mint a nőtanítóképző-intézetekben a félévi tanrendszer alkalmaztassék. Miután a mi tanintézeteinknél e miniszteri intézkedés nélkül is a félévi rendszer volt gyakorlatban, újabb intézkedésre szükség nincs. Minden körülmények között jellemző azonban az évharmados és féléves rendszerek alkalmazásában észlelhető ingadozás. Hát csak jobb is lett volna, ha a gymnasiumoknál sem kísérleteztünk volna újdonság után való kapkodásból az évharmados rendszer beplántálásával; midőn már ma végtére is előttünk állanak a visszatérésre valló átmeneti újabb intézkedések.

A bihari egyházmegyének a Nagyváradon létesítendő tanítónőképző-intézet szervezésére vonatkozó előterjesztése mint meleg óhajlás vétetett tudomásul. Az újabb segélyezés iránt benyújtott kérelem véleményezésre az egyházkerületi pénzügyi bizottsághoz tétetett át.

Sulyok István bihari esperesnek a nagyvárad-i római vallásu „orsolya szüzek” tanintézetében képezett növendékeinknek vallás- és énektanítói pótképesítése tárgyában tett jelentése megnyugvással vétetett tudomásul.

Az Eötvös-kollegiumban rendszeresített s két tanárjelölt ellátására vonatkozó korábbi intézkedés foganatosításával Dóczi Imre e.-ker. gymn. felügyelő bizatott meg.

A mezőturi főgymnasiumról érkezett azon felterjesztés, hogy a tanórák a délelőtti időkre osztas-

sanak be, a közgyűlés egyhanguan megnyilatkozó kifogása folytán nem részesült helybenhagyásban.

Erdekes volt az országos tanáregyesület azon felterjesztése, melyben azt sürgeti, hogy a debreceni vagy bármely nevesebb főgymnasium a végzett tanárjelölteknek gyakorlati kiképzésére adjon alkalmat. A kérdés még nem forrott ki egészen. Az egyházkerület kimerítő javaslatot vár a tanáregyesülettől a tavaszi közgyűlésre, s e javaslatot egyfelől Dóczi Imre e.-ker. gymn. felügyelő, másfelől pénzügyi tekintetből a koll. gazdasági tanács kísérvé kellő észrevételekkel.

Felmerült eset alkalmából kimondja a közgyűlés, hogy gymn. tanulóktól javító vizsga a nyári szüneti folyamán alatt el nem fogadható.

A nyíregyházi ág. hitv. evang. gymnasiumba járó református növendékek vallástani vizsgájának ellenőrzésével mindenkorra az esperes bizatott meg.

A békési gymnasium költségvetésének kérdése az elrendelt fegyelmi vizsgálat lejárataáig függőben maradt.

A népiskolai tanügyi bizottság jelentései tudomásul vétettek, a statisztikai táblázatok rovatainak egyszerűsítése érdekében a felesleges adatok felvételének mellőzése mellett javaslatot vár a közgyűlés a tanügyi bizottságtól.

A hetei s fehércsei egyházak külön önálló egyházakká való alakulása megerősítést nyert.

A balazséri egyháztól megvont államsegély tárgyában a kerület feliratot intéz az illető miniszteriumhoz.

Partolólág terjesztetett fel a hosszumezei lelkész kérvénye a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz, hogy kongrua tulélvezménye 3 év alatt számoltassék vissza.

A debreceni egyházköztségnek az elemi iskolák segélyezése tárgyában Debrecen szab. kir. várossal kötött s egyházmegyeileg elfogadott szerződése megerősítettett.

A bárándi tanító, Kulcsár J. időközben bizonyítvány nélkül alkalmazást nyert egy állami iskolánál. Ez abnormis eljárás orvoslása céljából a konventhez felirat intéztetik.

Több egyházmegyének konkrét eset alkalmából polgári hatósági sérelmes intézkedés ellen felterjesztett panasza következtében több rendbeli feliratot intéz a kerület a konventhez.

A mikolai lelkész felebbezése visszautasított.

A vitkai sérelmes iskolabezáratási kérdésben felirat megy a konventhez.

A debreceni egyházmegyének a temetési énekekre vonatkozó felterjesztése a népiskolai tanügyi bizottsághoz tétetett át.

A szaniszlói egyház tanítójának elmozdításáért folyamodik. Utasítatik a törvényszabta eljárás követésére.

A vadászi egyházban jelentkező abnormis állapotok alkalmából, ott, ahol szükség van reá, a helyzet szanálása céljából az államhatalomtól kérvényt a kerület.

Horváth Ferencz b.-pesti lakos kérvénye a Szártory-alapítvány tárgyában az igazgatótanács ki-kerülésével jutván fel: javaslattétel végett oda kiadatik.

A református segélyegylet választmányába Gr. Degenfeld József elnöklete alatt Domahidy Elemér, Balogh Ferencz, Széll Kálmán, Benesik István, Dá-

vidházy János, Szikszay Zoltán, Sütő Kálmán rendes tagok küldettek ki, póttagok lettek Dombi Lajos, Dorogi Lajos, Biki Károly, Sulyok Isván, pénztárnok Rózsa Sándor.

A gyűlés hátralevő idejét több rendbeli kisebb jelentőségű ügy elintézése után a különféle kölcsönvételek, adásvételi s csere szerződések kérdése vette igénybe.

IRODALOM.

Jelentés. A békésbányai ref. egyházmegye lelkészegyesülete az ifjuság számára való imádságok és elmélkedések irására tűzött ki pályázatot a múlt évben. E pályázat eredményéről kívánok jelentést adni az érdeklődőknek. Hat szerzőtől érkezett be pályamunka, ezeket Szeremlei Sámuel, Garzó Gyula, Csécsi Miklós, Szalay József, Fekete Gyula lelkészekből álló bizottság megbírálta, és véleményét be-terjesztette a május hó 3 án tartott lelkész-egyesületi közgyűlésnek. Most közlöm a bírálatot is, a közgyűlési határozatot is.

1. „Tudakozzátok az irásokat“ jeligéjű munka szerzője 2 imádsággal és egy elmélkedéssel pályázik csak. Figyelemre méltó dolgozatok, esetleg fel lehetne őket — jobbak hiányában — használni is.

2. „Elvész a nép, a mely tudomány nélkül való“ jeligéjű munka szerzője egy imádságot, két elmélkedést adott be, Csekély mennyiség munkájában ha volna is valami értékes, kár, hogy ily kis munkával állt elő.

3. „Menjen fel az én imádságom Te elődbe“ jeligéjű szerző 8 imádságot adott. Erőltetett hasonlatai, üres költői szólamai értéktelenné teszik a munkát. Nem üti meg a mértéket.

4. „Nyugtót a szív ad, mely remélve hisz.“ 18 elmélkedést nyújt e jeligéjű munka szerzője. A miket mond, azok bár igazságok, de az előadás köznapisága miatt hatástalan. Átalában irányja nagyon alant járó, minélfogva a mértéken alól marad.

5. „Engedjétek hozzám jönni a kis gyermekeket“ jeligés szerző 52 imádságot ad. Feltűnő, hogy a pályázati hirdetésben megjelölt, szorosabban keresztényen tárgyú imádságok helyett, p. o. az ujjászületés, az üdvösség, munka a Krisztusért, — más tárgyakat választott. Egyébként imádságai könnyen folyó irányúak, kifejezései itt-ott szépek is, lendületesek. Azonban egy-egy tárgyról igen kevés gondolat van, e miatt imái tul rövidnek. De legnagyobb hiba ezekben az, hogy kevés bennök az evangéliumi erő, üresek a biblia kenetességétől. A természeti tárgyakon andalog igen gyakran. Kifejezései formásak, de a lélekre nézve kevésbé építőek. A ker. hit mélységeit és magasságait nem látszik ismerni, így pedig az ifjuság lelke irányítására vállalkozni nem jó. Bár sok rokonszenves vonás van a munkában, — kivált hogy a gyermekek nyelvén tud írni, — jelen alakjában a célnak meg nem felelő.

6. „Igen hasznos az igazaknak könyörgése“ jeligés szerző 52 imádságot, s mutatóul 4 elmélkedést nyújt. E mű szerzője nagyon gyakorlott imádkozó, kinek szívében erős az ihlet, s irányában is uralkodó elem a kenetesség. Oly annyira benne van az imádkozás hangulatában, hogy mikor elmélkedik is,

szive bele beszél, hogy a gondolatokat Ég felé vigye. A kegyelem áldásai felett mereng folyton, tele evangéliumi erővel, örömmel, hálával, reménnyel és nyugalommal. Ezért oly áradozók imái, hogy három ivretű hasábra is kiterjednek. Szívből szívhez tud szólni, kenetteljes és meleg. Bibliái idézetei jók, és nem elcsépeltek. Átalában a Mennyben akar élni akkor is, mikor a földiekkel akar foglalkozni. Nyelvezete magas régiókban jár, éppen azért értelmes, és művelt lelkeknek való. Hibája részben az, hogy tulhosszuak az imádságok, e miatt és tartalmának mélységei miatt az ifjuság alig használhatná sikerrel. Az ifjagnál, kiknél a büntudat még kifejlődve nincs, a bibliai tények és hasonlatok buzdító ereje is nem bírna azzal a jelentőséggel, hogy ezen imákban a saját érzelmeiket látnák kiöntve. Ez imákhoz már alap kívántatik, a mit az élet, a biblia folytonos olvasása és a templom adtak meg. Jelen alakjában tehát e munka sem felel meg az ifjuság szükségleteinek. De átdolgozás által ez igen jó lehetne. E mű szerzője felhívandó lenne, hogy nyilatkozzék az iránt, hajlandó volna-e munkáját átdolgozni, illetve kiegészíteni s alkalmazni az ifjui lélek színvonalához. Az elmékedések is szintén kidolgozandók lennének a szükséges irányban.

E bíráló bizottsági véleményt az egyesületi közgyűlés is elfogadta, és a 6-ik számú munkára vonatkozó megjegyzések kiemelése mellett, a múlt évben hirdetett pályázatot megújítja, illetve annak határidejét kiterjeszti 1905. febr. 1-ig. A pályaművek nagyt. Dombi Lajos esperes urnoz Gyulára küldendők; a mostani pályamunkákra vonatkozólag pedig az érdeklődők forduljanak Fekete Gyula lelkészhez Nagyikindán, a ki szíves készséggel nyújt felvilágosítást. Megjegyezzük még, hogy a legjobb műnek, illetve szerzőjének az egyesület a kitűzött pályadíjat mindenesetre ki fogja adni. Nagyikindán, 1904. junius 7. *Fekete Gyula*, egyesületi előadó.

„**Protestáns Pap.**“ XXV. évfolyam. 1. szám. Kölesd, 1904. január. Szerkesztik s kiadják *Lágler Sándor* és *Kálmán Dezső*. Előfizetési ára egész évre 8 korona.

Negyedszázados jubileumát ülheti meg ez évben e jónévű folyóirat, mely megjelenésének ideje óta egész írói gárdát csoportosított már maga köré. Mig oldala mellől, jobb és balfelől, egymásután hullottak el közlőnyeink, ez még ma is él s bizonyára közszükségletnek felel meg.

Rendes szokás szerint a jelen számot is egy vallásos közlemény nyitja meg. A tiszántúli ref. egyházkerület közszeretben álló ősz püspöke, *id. Kiss Aron*, költői vénáját dicséri ez, melynek címe: „*Az öreg a télhez.*“ Olyan közvetlenséggel, annyi meleg bensőséggel és vallásos áhítattal beszél ebben az agg író a télhez, hogy lelkünk akaratlanul is ama magasabb régiókba emelkedik fel, ahol nincsenek szakaszai az időnek és ahol örök tavasz vár majd a megdicsőült lelkekre.

Kund Sámuel: „Beszélő számok“ címen fejtegeti azt a megdöbbentő veszteséget, mely a vegyes házasságok kötésénél, az előző évben érte a magyar protestáns egyházat. Jelzi, hogy 2166 vegyes házasság közül 505 esetben volt megegyezés a gyermekek vallására nézve és ebből 308 a r. kath. egyház javára.

De hát hiába lamentálunk; ezzel még nem

érünk el semmit. Fel kell már egyszer nekünk is hagynunk azzal a *túl liberális* oktan politikával, amelyet propter bonum pacis eddig folytattunk. Ugyancsak résen kell ám lennünk és nem sajnálni semmi fáradságot, hogy egyházunk igazai e téren is érvényesüljenek.

Mindenesetre hátrányul szolgál nálunk az, hogy a vidéki házaspároknak mindannyiszor a szolgabírói hivatalhoz kell elfaradniok, sokszor igen nagy távolságra is; ami pedig, főként szegényeknél, költséges szokott lenni. Tudok rá eseteket, hogy a jól dotált r. kath. plébános szívesen kifizette a házasság feleknek az útiköltséget, sőt napdíjat is, ha a róm. kath. egyház javára szerződtek. En is tanultam *valamit* ellenfeleinktől, s mig magamnak is volt alkalmosságom, szívesen rendelkezésükre bocsátám azt a vegyes házasságoknak. *Mind* is ide adta születendő gyermekét a mi egyházunknak. De hát mindnyájan nem tehetjük meg ezt. A mi táskánk legtöbbször üres. Helyezzen csak a magyar törvényhozás bennünket anyagi téren is a róm. kath. egyház szolgálival *hasontól* helyzetbe, majd akkor mi is szabadabban mozoghatunk s könnyebben elibe állhatunk az ellenfél propagandájának. De így, szárnyaszegetten és koldus tarisznyával . . . ? ! Akármilyen erőfeszítéssel is nem sokra mehetünk.

Kiemelkedő közleménye még e fűzetnek *Csulak Zsigmond* ismert nevű egyházi beszéd-írónak *Spurgeon H. C.* után közlött beszéde, mely Jézusnak a főpapi tanács előtti vallatását írja le. Erőtéljes, biblikus beszéd ez, mely élénk vonásokkal eleveníti meg előttünk e szomorú történetet. Ilyen beszédek soha sem tévesztik el *kellő* hatásukat.

Befejezésül e fűzetben két kis rövidke halotti ima és beszéd jó: *Kálmán Dezső* és *Dömény Zoltán* tollából. Költői hasonlatokban gazdag, szép beszéd mindakettő. Hanem ilyen idegen szavaknak: *fuit*, *resurget*, e beszédekben semmi helyök. Abban a falusi temetőben, ahol e beszéd elmondva lett, voltak bizonyára számosan egyszerű földmives emberek, akik nem érthették e kifejezéseket meg.

Lapunk nagyon is igénybe vett szűk kerete nem engedte eddig meg, hogy az 1903. év folyamán megjelent s kezeink között levő két fűzetkét ismeressük. Mindakettő a békés-bánati egyházmegye néhai esperese *Szabó János* emlékezetének van szentelve.

Az egyik fűzetben azon ima, gyászbeszéd és ének foglaltatik, melyeket *Szabó János* siremlékének leleplezési ünnepélyén *Dombi Lajos* és *Garzó Gyula* tartottak. Szép és tartalmas közlemények ezek Szerzőik ismert nevű egyházi írók. Mindakettő egyházmegyéjének kiváló szónokai közé tartozik.

Dombi Lajos még egy *külön* fűzetben is megörökíti esperes elődjének emlékezetét. E fűzetke az elmúlt 1903. évben Gyulán, — *Dobay János* könyvnyomdájában jelent meg, amelyben — versben és prózában — kegyeletes szavakban emlékezik meg *Szabó János*ról, akiről igazán találóan mondja, hogy: „egész ember volt!“

— k.

GYÁSZ-ROVAT.

Dr. HAJNAL ISTVÁN
emlékezete.
(1837 - 1904.)

Csendes nyári éj borúlt a tájra, midőn a halál angyala meglebbentette sötét szárnyait s kialudt az élet fáklya, melynek fénye beragyogta a nagy messzeséget; végsőt lobbant a láng, mely a közügy oltárán tiszta fénynyel égeit; megszűnt dobogni a szív, melynek alkotója volt a szeretet; örökre elnémült az ajak, melyről annyszor hangzott a biztató szó; az életet mentő kéz lelankadt; a szemek halál ál-mára esukódtak . . . Dr. Hajnal István, a közügyek fáradhatatlan munkása, a Ferencz József lovagrend keresztjének tulajdonosa, Békés vármegye volt főorvosa, a békésbánati ev. ref. egyházmegye buzgó gondnoka 1904. junius 4-ikének éjszakáján pihenni tért, nemes lelke e földről „visszaszállt Istenhez, a ki adta volt azt.“ . . .

Hosszas volt az élethalál-harc, míg alkonyra szállt a tündöklő nap; fájdalom tomboló vihara előzte meg a bekövetkezett szélesendét; az Ur próbára tette a benne bizó lelket, hogy a csendes türelem tanúságot tegyen a hit erejéről s a szenvedések földjében az örökélet reményvirágai fakadjanak, mert érezte a nemes szív, hogy „a kik Istenben hisznek, azoknak mindenek egyaránt javokra vannak.“ . . .

Az, ki életében a szakadatlan tevékenységet kedvelte, most már sir ölében pihen s habár „köny hull hamvadó porára, alszik ő s nem ébred föld zajára.“ . . .

Ki messze utat tett, nemesak kies völgyek ölében, de kopár szirteken is haladva, vágyván-vágyik pihenésre, nyugalomra . . . A nap, ha megfutotta pályáját az égen, alkonyra hajlik, véghez ér a reá borúlt éj sötétségében . . . A sárgult falevelet porba sodorja a zúgó őszi szél . . . A hervadt virág enyészet ölébe hull, mert ez örök végzete . . .

„Az embernek is rendeltetett ideje legyen a földön“ s midőn eljön a végóra: sem szeretet meleg sugara, sem fájdalom zokogó jajja, sem bánatkönyvek zápora vissza nem tarthatja . . . mennie kell, távozik a feléje zendült hívó szó: „Ember rendeld el a te házat, meghalsz és többé nem élsz!“ . . .

A mulandóság örök törvénye érvényesült most is, midőn a tett mezejéről elragadta a halál karja a közügy felkent bajnokát, hogy testi szemeinkkel ne láthassuk többé az ő ábrázatát . . .

Amde csak az vált porrá, mi porból vétetett, nevét őrzi örök emlékezet . . . Lelkének kincseit, míg élt, megosztotta velünk, szelleme itt fog lebegni felettünk . . . Az égből alászállt s visszatért égi szikra nem veszt el s nem is vész el soha, melegét beülteti a hálás szivekbe s nem lesz neve közöttünk elfeledve . . .

Míg áll a tér, hol ő hiven küzdött, nyomára ismer az új nemzedék; a hű kötelesség teljesítés nagy parancsa példányképül tünteti föl nevét; tanúságot szolgáltat afelől, hogy a közhasznú élet napja nem merülhet a feledés mély tengerébe, mert „az igazak emlékezete áldott,“ ápolja a szivek kertében a béke virágait a hű kegyelet . . .

Hajnal István orvos doktor, Hajnal Ábel békésbánati nagynevű ev. ref. esperes derék fia, 1837. július 20-án született Makón (Csanád megyében), hol akkor édes atyja tanár volt. Miután később békési lelkészszé lett édes atyja a gymnasium hat osztályát Békésen végezte, a VII. s VIII. osztályt pedig Debrecenben; érettségi vizsgát a nagyváradai róm. kath. gymnasiumban tett. Egy évig hittanhallgató volt Debrecenben, innen ment Budapestre az egyetemre az orvosi pályára, melynek sikeres bevégezése után 1860-ban orvos doktori, szülésmesteri s sebész-műtői oklevelet nyert. 1860. jun. 1-től 1863. jun. 18-ig a pesti Rókus kórház különböző osztályain mint segéd és alorvos működött; ekkor nevezetett ki Balassa János tanár mellé műtő-növendéknek. 1863. júliusban Békésen telepedett le mint gyakorló orvos; 1868. októberben ugyanott megválasztatott műtő-orvosnak. 1869. máj. 14. tiszti orvosnak, mely hivataláról 1879. okt. 19. én köszönt le. Békés vármegyének 1871-től haláláig tiszteletbeli, közben tényleges főorvosa volt; békési kaszinói elnökséget; Békés vármegyei orvogyógyászati alelnökséget, elnökséget; ev. ref. egyházi presbyterséget viselt. 1880. évben a békésbánati ev. ref. egyházmegye tanácsbírájává lett, mely tiszttel nagy buzgalommal, páratlan hűséggel viselte mindaddig, míg 1901. évben Gróf Ráday Gedeon örökébe lépett, egyházmegyei gondnokká választatott meg. E szép kitüntetést fájdalom rövid ideig viselhette, mert bekövetkezett halála elszóltatta ama nemes munkatérrel, melyet odaadó szorgalommal, lelkiismeretes tevékenységgel, nagy tudással, lelkesültséggel töltött be. Közben ev. ref. zsinati képviselő; olvasóköri elnök; községi iskolaszéki s ipariskolai elnök is volt. Számos társulat választmányi tagja, részint elnöke volt. Békés vármegye törvényhatósági s bizottsági tagjaként nagy tevékenységet fejtett ki állandóan. Ennek jutalmául nyerte a Ferencz József rend lovagkeresztjét.

Vas szorgalmáról, páratlan tevékenységéről tanuskodik az is, hogy azon nagyszánu gyűlésen, hol évek során át részt vett, a tárgyalásokról részletes jegyzeteket készített s ez által a teljes tájékozottságot nemcsak megszerezte, de állandóan biztosította is a maga számára s nem egyszer hasznos szolgálatot tett másoknak is.

E sok oldalú elfoglaltsága dacára az irodalom művelésére is szakított időt. A „Gyógyászat“ ban, az „Orvosi Hetilap“ ban, a Sipos Soma által szerkesztett „Album“ ban, a „Békésmegyei Közlöny“ ben, a „Posta Közlöny“ ben, a „Debreceni Protestáns Lap“ ban több ízben cikkezett. Önállóan megjelent munkái a következők: 1. *Emlékbeszéd* Balassa János felett. 2. *Emlékbeszéd* Dr. Lux Jakab felett. 3. *A békési kaszinó története*. stb.

Ezeken kívül a békésbánati egyházmegyei jegyzőkönyveiben több beszéde van megőrkítve.

E vázlatosan előterjesztett életrajzi adatok is tanulságot tesznek arról, hogy Dr. Hajnal István szívvel-leléssel a munka embere volt s nem kimélt időt és fáradságot, nem még anyagi áldozatot sem, csak hogy minél nagyobb hasznára lehessen embertársainak s minél több téren értékesíthesse az Istentől részére adatott talentumokat.

Méltán gyászoljuk azért az ő elvesztését, mert habár „pótolhatatlan ember nincsen,“ mindazonáltal az önzetlen, fáradhatlan, ügybuzgó, lelkiismeretes, kötelességteljesítő férfiának korántsem vagyunk

oly nagy bővében, hogy nagyon meg ne éreznők minden téren az ő hiányát! . . .

„Hiv volt mindhalálig . . .“ hisszük, hogy megadja neki Isten „az idvesség hervadhatlan koronáját . . .“

A rügybontó, virágot fakasztó tavasz enyhe fuvalma, a nyár melengető napsugarai nem hozhaták meg a megroskadozott porsátor megújulását; a hitvesi, gyermeki, testvéri, rokoni, baráti szeretet nem tarthatta meg az alkonyra szálló földi életet, de lelke, szelleme örökké él, velünk marad, miként a jótékonyágban leáldozott ragyogó nap . . . A sir sötét éjjelét megvilágítja az áldott emlékezet csillagtáborra, ezután is meg fogunk emlékezni róla . . .

Nem haltál meg, csak aluszol. A feltámadás napján viszont találkozunk vefed. Aludd esendesen siri álmodat. Virasszon feletted az áldott emlékezet . . .

Isten veled!

Dombi Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Lapunk szerkesztése a nyári szünidő tartama alatt.** A nyári szünidő alatt, — értvén július és augusztus hónapokat, — lapunk felelős szerkesztője Debrecenben nem tartózkodván, helyette, mint már több év óta, úgy az idén is *Rózsa Sándor* felavatott s több éven át rendes lelkész, jelenleg kollégiumi pénztárnok lesz lapunkért felelős. Midőn ezt tisztelt munkatársainknak s általában az érdeklődőknek tudomására hozzuk, egyszersmind kérünk a fent megnevezett 2 hó alatt minden a lap szellemi részére tartozó küldeményt és megkeresést egyenesen a helyettes szerkesztő címére (főiskolai pénztári hivatal) irányítani.

— **Közalapi segélyezések.** A legközelebbi konventi ülés alkalmával a következő segélyek juttattak egyházkerületünk egyházközségei javára, u. m. egyszersmindenkori nagyobb segélyek: Poklostelek 1200 k, Szkulya 1000 k, Fegyvernek 600 k, Köröszegapáti 500 k. Kisebb egyszersmindenkori segélyek: Méhtelek 200 k, Akli 300 k, Csetfalva 100 k, Harangláb 100 k, Körösnagyrév 300 k, Pelbárhida 200 k, Döghe 300 k, Thuzsér 100 k, Tivadar 100 k, Tisztaberek 150 k, Németpereg 200 k, Szintye 100 k, Tárkány 200 k, Angyalos 200 k, Csengerujfalu 200 k, Géberjén 100 k. Tökesegegy-kölesönt nyertek: Hajdudorog 6000 k, Csege 4000 k, Klopódia 10,000 k, Hete 2000 k, Bótrágy 4000 k, Mezőkaszony 4000 k, Zápszony 3000 k, Mezőtelegd 3000 k, Pusztajlak 4000 k, Alsó- és Felsőjózsa 10,000 k. Éradony 6000 k, Alsóábrány 4000 k, Érolaszi 100 k, Mihálydi 5000 k, Ramocsaháza 3000 k, Szakoly 5000 k, Tiszainoka 4000 k, Tiszasas 1600 k, Tiszauagh 3200 k, Fancsika 1500 k, Bökény 1500 k. kölesöntökében, melynek 5%-os kamatját a közalap fizeti.

— **Világi uri ember az Isten háza építésének munkájában.** Hajduszoboszlóról értesítenek bennünket, hogy az egyházas buzgó,

vallásos érzelmeiről és áldozatkészségéről lapunk olvasói előtt is jól ismert kir. közjegyző *Padrah Sándor* f. hó 11-kén Hajduszoboszló egyik körhelyiségében érdekes felolvasást tartott egy Hajduszoboszlón építendő imaház céljaira. A midőn ezen tettéért őszinte elismerésünket fejezzük ki a derék ember előtt, egyúttal azon reményünknek is kifejezést adunk, hogy felolvasásának be- küldésével lapunkat szerencsétlenül fogja.

— **Zsinati képviselők a tiszáninneri egyházkerületben.** Említettük, hogy a tiszáninneri egyházkerület a zsinati képviselők laistromos választását mondta ki. A választás már meg is történt s a 14 képviselő az első szavazásnál megkapta az abszolút többséget. A megválasztott képviselők a következők: Rendes tagok a lelkészek részéről: *Fejes István, Radácsi György, Révész Kálmán, Vadász Pál, Kérészy Barna, Szabó Endre, Czinke István*; világi részről: *Bernáth Elemér, Komjáthy Béla, Meczner Béla, Dókus Ernő, Ragályi Béla, báró Vay Elemér, Meczner József.* A póttagokra később fog a szavazás megejtetni.

— **Személyi hir.** *Szell Kálmán* nagyszalon-tai esperes-lelkészt a király a magyarországi „Vöröskereszt-egyesület“ érdekében kifejtett buzgó működéséért a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. Mi pedig erre csak azt a parányi kis megjegyzést tesszük, hogy miért nem inkább a lelkészi pályán kifejtett buzgó működéséért? Mi úgy gondoljuk, hogy e téren mégis talán nagyobb érdemeket szerzett a derék férfiú, több mint 40 éves sáfarkodása alatt, mint ama másik, különben szintén szép munkatéren. Ha mint *lelkészt* éri ez a királyi kitüntetés, — bizony nagyobb volna most az örömünk, mert a lelkipásztori állást látnók megtisztelve. Ez azonban nem lehet ok, hogy *Szell Kálmán*nak így is szívből ne gratuláljunk.

— **Emlékezés.** Csendben és zajtalanul, méltóan *Kálmán* szelleméhez, csupán a szívek hálaoltárán gyújtva örömtüzeket, ünnepelte f. hó 11-én Berkesz ev. ref. egyházának presbyteriuma kedves lelkészének *Végh János*nak félszázados szolgálati jubileumát. 1854. jun. 11 én hivatott el e kis egyház vezetésére; ekkor vette át — mint egy *Salamon* — atyjától, *Végh Józseftől* az isteni örökséget és azóta folyton, ha testileg már megroskadva is, de lélekben mindig és most is magasan repülve vezette és vezeti gyülekezetét az Isten kegyelmének, igazságának és szeretetének hármasszégeletkövén nyugvó országára felé. E községből, mint *pathmosi* nyughelyről nézte és élte végig a nemzeti és egyházi élet dermesztő telét, majd nyíló tavaszát s az Ur akaratából most is szemléli fejlődésünkben a nyarat, mely talán megtermi a szellemi és erkölcsi munka gyümölcseit. Lelki megnyugovást adó irányelve az volt és most is az, hogy csak az Urtól várja a megítéltetést és jutalmat; keveset gondol azzal, hogy az emberektől mint ítéltetik meg, mert egyedüli és illetékes bírása az Ur. Ez volt oka annak, hogy mintegy kerülve a külső ünnepeltetést, szeretett családjának is csak néhány nappal előbb szólott közeledő évfordulati ün-

nepélyéről s majdnem az utolsó órában fejezhette ki az egyház főgondnoka mélt. Gr. Vay Gábor ur a gyülekezetnek, mint igazán már ősz lelkésziünk atyai jobbán felnőtt seregnek ragaszkodó szeretetét és örökítette meg áldásos működésének emlékét az egyháztanács jegyzőkönyvileg. Kérjük Istenünket, tartsa meg még a gyülekezetében az ősz szolgát és az ő élete napja ne menjen alá addig, míg — mint ama Simeon — meg nem látja az Urat prot. ref. egyházunk nagyságában, míg nem lesz ez magasságos, fenséges és dicső! *H. P.*

— **Az álhittérítő viselt dolgai.** Legutóbbi számunkban bizonyos szédelőkről irtunk, kiket május 25-kén Nagymajtényban tartóztatott le a csendőrség s a kik temérdek pénzt összeharásoltak a könnyen hívőktől. Kassa tudós prédikátora az abaúji esperes t. i. *Révész Kálmán* barátunk most utólag a következőket írja hozzánk e jó madarak egyikéről: „Molnár misszionáriusról én is tudok valamit. Múlt 1903. év november 14-én délelőtt belépett hozzám egy beretvált arcú, elegáns feketébe öltözött, aranyláncos férfiú, ki mint Molnár missionáriust mutatta be magát s a misszióra „gyűjtött.“ Mutatott pár ajánló levelet is, a többek közt, nagyon jól emlékszem, Széll Kálmán esperestől is. Egész megjelenése, idegenszerű tört magyar beszéde rögtön gyanút keltettek bennem s miután a kérdések kereszttüzebe fogtam, 10 perc múlva bizonyos voltam, hogy csalóval van dolgom s szólék neki eképpen: „Itt van egy korona, ne mondja az úr, hogy hiába jött fel hozzám, de azonnal pusztuljon Kassáról, mert ha itt csak egy házban is gyűjteni mer, rögtön letartóztatatom, mint nyilvános csalót.“ El is kotródott az ipse a déli vonattal; ám most már sajnálom, hogy azonnal el nem fogattam, ime még félesztendeig játszotta kis játékait a kegyes hivek zsebeire.“

— **Lelkészcseréltetés.** Mult vasárnap volt Szakáll községben a lelkesválasztás. A hivek nagy lelkesedéssel egyhangulag tiszt. Némethy János berettyóújfalui segédlelkész tanítót választották meg. Gratulálunk.

— **Hírek Berettyóújfaluból.** Hat-hét évvel ezelőtt halt el Berettyóújfaluban *Militzer Jónás* nevű jómódu izraelita, ki sok minden nemes ügy felvirágoztatására szívesen adakozott. Végrendeletében azonban minden egyéb adakozását felülmulva az ev. ref. egyháznak adományozott egy ezer koronát. Most *Roth József* izraelita földbirtokos halt el s a napokban kihirdetett végrendeletéből örömmel értesültünk, hogy az ev. ref. egyház részére kétféle ezer koronát hagyományozott. Még arról is értesít levelezőnk, hogy ugyanezen idő alatt egy szép adomány is volt még. Tóth Andrásné, Király Eszter, egy 400 k. értéket meghaladó nagypénteki gyászterítőt készített az egyház részére, bevonatván e terítővel az egész urasztalát, kathedrát és az u. n. gyászolókat padját. Mindeme nemes adományokat az egyháztanács az özvegyekhez küldöttségileg átvitt jegyzőkönyvi kivonaton köszönte meg. Mi a magunk

részéről is teljes elismerésünket nyilvánítjuk ezuton is a nemes adakozók özvegyeinek.

— **Rövid külföldi hírek az egyházi élet köréből.** Bajorországban a legújabb kimutatás szerint 4,452,159 római katolikus, 1,782,321 protestáns van, az előbbieknél 5,722 s az utóbbiaknál 1,325 lelkész szolgál. E szerint tehát a katolikusoknál minden 778 s a protestánsoknál minden 1,345 lélekre jut egy lelkész. Az 5,722 kath. papon kívül 11,569 szerzetes működik. — Egy német lutheránus folyóirat (*Der alte Glaube*) egy nevezetes cikket ír a Britt és Külföldi Bibliaterjesztő Társaságról és munkájáról és bizonyoságot tesz a társulat református jellegéről. „Lutheránus talajon ilyen fa csaknem lehetetlenség,“ írja a folyóirat. — A metzi püspök interdiktum alá vetette Lotharingia Famek nevű községének temetőjét, melyhez a protestánsok a világi hatóságok ítélete szerint éppen egy jogot formálhatnak, mint a katolikusok. E tetteért a kormány megindította ellene a vizsgálatot. — Harnack egy kath. szerzetesnek Deniplenek Lutherről írott könyvére a következő megjegyzést teszi: „E dominikánus barát könyve képzettséget és kutatást mutat, mindamellett alacsony fokon áll. Új tényeket illetőleg, keveset találtam benne. De sikerült a szerzőnek a gyalázás szobrát felállítani a Luther számára, tárgyilagosság dolgában annyira hazug s oly ijesztő módon közönséges, hogy felülmulja mindazt, amit a római tábor legközönségesebb irkálói csak kitaláltak. Nyelve a 16. század polemikus íróira emlékeztet.“ — A franciaországi protestáns egyháznak 5 bibliaterjesztő-társasága, 19 belmissiói, 6 külmiszioi társulata, 46 árva, 48 mentő s 62 kórháza és 125 egyházi lapja van. — A legutóbbi kimutatás szerint Angliának szabadegyházai 37,000 felnőttaggal gyarapodtak a mult esztendőben, míg az állam egyháza 22,000 kommunikánssal. A 17 szabad egyháznak 1,982,801 felnőttagja s 3,321,539 vasárnapi iskolai növendéke van, míg az államegyháznak 2,004,493 felnőttagja s 2,851,656 vasárnapi iskolás növendéke. A kommunikáns egyháztagok száma a szabad egyházakban így következik: a wesleyanusok (537,876), kongregationalisták (414,218), baptisták (357,066), primitív methodisták (190,146), walesi kálvinisták (162,865), egyesült methodisták (83,580), presbyteriánusok (78,024). — Az anglikán egyházban a rituális párt 25 év alatt rohamos módon szaporodott. Ezt mutatja a következő kimutatás: Urasztali világitást használtak 25 évvel ezelőtt 581 templomban, ma közel 5,000-ben. Tömjént használtak 25 évvel ezelőtt 9 templomban, ma közel 400-ban. Római papi ruhát használtak 25 évvel ezelőtt 336 templomban, ma közel 2000-ben. Ezek után önként felmerül a kérdés, hogy vajjon az egyházi életnek irányítója Angolországban micsoda voltaképpen, Róma-e, vagy az új testamentom? — Oroszországban 63 gör. keleti püspökség van, ezekhez 34,000 gyülekezet, 60,000 templom és kápolna s ugyanennyi pap tartozik. — Az amerikai Egyesült Államok felekezeti statisztikája a következő:

A felekezet neve:	papjainak,	templomainak száma:	felnőttagjainak száma:
Reformátusok	1,906,	2,474,	385,038
R. katolikus	12,779,	11,070,	9,531,303
Methodista	39,220,	56,787,	6,084,755
Baptista	35,564,	51,142,	4,629,487
Lutheránus	7,015,	11,785,	1,745,588

Presbyteriánus	12,207,	15,315,	1,635,016
Krisztus tanítványai	6,477,	10,957,	1,207,377
Episkopalisták	5,071,	6,725,	767,334
Kongregationalisták	5,829,	5,856,	659,324
Egyesült atyafiak	2,348.	4,855,	277,372
Evang. synod.	940,	1,179,	209,156
Evang. község	1,421,	2,479,	162,031

Amerikában évente 35-40 milliót adományoznak dollár értékben templomok építésére. Naponként átlag 15 templomot avatnak fel, még pedig methodistát 3-at, baptistát 2-öt, presbyteriánust, lutheránust, katolikust 1 $\frac{1}{2}$ -et, episkopalistát 1-et, Kongregationalistát $\frac{3}{4}$ -et s a többi felekezeteknél naponként átlagos értékben $\frac{1}{2}$ -1-et. Az átlagos költség egy-egy templom után 7.000 dollár. — New-Yorknak protestáns egyházi birtoka 75 millió dollár, míg a katolikusoké 39, s a zsidóké 6 $\frac{1}{2}$ millió. New York felekezeti statistikája pedig hozzávetőlegesen a következő: $\frac{1}{3}$ -a protestáns, $\frac{1}{3}$ -a katolikus, $\frac{1}{3}$ -a kívül áll a ker. egyházon. (tehát zsidó vagy felekezet nélküli). New-Yorkban kilenc lakos közül vasárnaponként átlag kettő látogatja a templomot. — Az Egyesült Államokban az egyes felekezetek kommunikáns tagjai átlagos értékben a következő összegekkel járulnak hozzá az egyház fenntartásához személyenként: az episkopalisták 19 doll. 82 centtel, a presbyteriánusok 16 doll. 28 centtel, a reformátusok 14 doll. 37 centtel, a kongregationalisták 15 dollár 90 centtel, a baptisták 11 doll. 52 centtel, az egyesült atyafiak 6 doll. 66 centtel, Krisztus tanítványai 5 doll. 28 centtel.

— **A francia nemzeti könyvtárban** van egy bibliai kézirat, mely 1363-ban készült V. Károly francia király számára. Ez a biblia a királyi család birtokában volt mindig és több király belejegyezte nevét, így III. Henrik, XIII. Lajos. Olvasható benne XIV. Lajos király kézirata is, ki belejegyezte: „Ez a könyv a mienk.” A nap-király azonban úgy látzik nem igen forgatta a bibliát, mert különben nem istenített volna magát s nem viseltetett volna közönyösen alattvalói millióinak jólétével szemben.

— **Orgona avatás B. böszörményben.** Szép ünnepélyt ült a múlt vasárnap, junius 5-én B.-böszörmény református lakossága. Ekkor avatta fel ugyanis új orgonáját, a melyet *Németh János* és neje *Tóth Judith* készítettett 2400 koronáért. A templom zsufolásig megtelt közönséggel, akik közt más községből valók is voltak. Mindenki örömmel vett részt az istenitiszteleten, mely után a külső s belső előjáróság megköszönte az adományozók szives áldozatkészségét, kik meghatva fogadták a köszönetnyilvánítást. „Örülök, mondá Németh János, hogy egyházamat ezzel megajándékozhattam. Az Isten szegény sorsból segített fel, illőnek találom tehát, hogy Isten dicsőségére adjak belőle.” Bizony nemes gondolkodás, ha hozzá vesszük, hogy Németh János uramnak vagyona alig ér 15 ezer kornát. Az orgonát Ország Antal nagyváradi orgona-építő készítette, a szakértői felülbíralás szerint kitűnő, szépen hangolt s hozzá igen olcsó árban készített orgona. Egy másik ajándékot is kapott pünköstre a b.-böszörményi ref. egyház. *K. Tóth Mihályné asszony* elhunyt férje emlékére egy 100 korona értékű urasztali tárgyval ajándékozta meg. Szép példái ezek, hogy a régi kálvinista buzgóság még nem halt ki, hanem él s munkálkodik!

Tartalomjegyzék: Gondolatok a két borsodi indítvány felett. Ujfa'ussy Béla. — Az új közoktatási törvény és a református iskolák. Sinka Lajos. — Válasz az „Észrevételek”-re. a + x. — Közéletünk: Felebbezés. Jánossy Zoltán. — Emlékbeszéd Jókai Mór fölött. Kulesár Endre. — Az ev. ref. egyetemes konvent ülése. — Tavaszi egyházkerületi közgyűlésünk. — Irodalom. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **ERÖSS LAJOS.**

Pályázat

a felsőszabolcsi ev. ref. egyházmegyében levő vas megyeri ev. ref. egyház kántor-tanítóságára.

Évi javadalom kántori 200 k. tanítói 800 k., mely összeg előleges évnegyedekben az egyház pénztárából fizettetik, stóla-jövedelem mintegy 60 kor. Ismétlők tanításáért a község pénztárából 80 kor. Természetbeni lakás 2 szoba, konyha, spájz, melléképületeivel 327 □ öl házi kerttel. Ötödéves korpótlék az államtól.

Kötelessége 80—120-ra tehető tankötelest a Tantervben előirt 6 osztályban tanítani, s az ismétlőket a 3 felső osztály szerint tovább képezni, — s a konfirmálandó gyermekeket előkészíteni, templomi szolgálatot teljesíteni, szokás szerint a lelkész akadályoztatása esetén helyette végezni.

Pályázat véghatárideje július 15., választás napja jul. 24. Megválasztott aug. 25-én tartozik állását elfoglalni, választás végmegegerősítése illetve állandósítása egy próba év után történik.

Pályázók felhivatnak, hogy oklevéllel és ezen pályázat közzététele után kelt szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt pályázati kérvényeket a lelkészi hivatalhoz terjesszék be. U. p. Kemece. Vas megyer, 1904. május 30.

Hódy János,

ref. le. kés., iskolaszéki elnök.

1—2.

Pályázati hirdetés helyettes tanári állásra.

A mezőturi ev. ref. főgymnasiumnál az 1904/5. isk. évre egy helyettes tanári állásra pályázat hirdettetik.

E tanszék tárgyai a német-latin, esetleg német-magyar nyelv és irodalom, javadalma pedig 1600 korona a főgymnasium pénztárából.

A mennyiben az internatus ez időszerinti felügyelője viszonyai változtával ezen felügyeletről lemondana, köteles a megválasztandó helyettes tanár az internatusra való felügyeletet teljesíteni, mely felügyeletért az iskola épületében külön lakó szobát kap fűtéssel, de világítás nélkül.

Pályázhatnak a fent megjelölt szakra készült protestáns vallásu tanárjelöltek.

Pályázók születési bizonyítvánnyal, végzett tanulmányaikról, képesítésökről, eddigi szolgálataikról, egészségi és hadkötelezettségi viszonyaikról tanuskodó okmányaikkal felszerelt kérvényeket f. évi junius hó 20-ig az igazgató tanács elnökéhez adják be.

A megválasztandó köteles szakján kívül más tárgyak tanítását is elvállalni s az intézeti teendők egyéb ágaiban is részt venni.

Az állomás 1904. évi szept. 1-én elfogalándó.

Mezőtur. 1904. május 24.

Gergely Antal s. k.
ev. ref. lelkész.
ig. tan. elnök.

1-1.

Pályázat.

A *martonfalvai* ev. ref. egyházban lemondás folytán üresedésbe jött lelkészi állomásra pályázat hirdettetik.

Az állomás IV-ed osztályú, 1600 koronáig 1034 k. 70 fillér fizetési kiegészítésben részesül.

A pályázati kérvények, minősítvény és szolgálati bizonyítvánnyal felszerelve július 20-ik napjáig Zsigmond Sándor espereshez, Hajduböszörménybe küldendők.

Debrecen, 1904. junius 17-én.

Kiss Áron
püspök.

Pályázat.

A *hódmezővásárhelyi* ev. ref. egyház a gymnasiumi tornatanítói állásra pályázatot hirdet. Folyamodhatnak egész gimnasiumra vagy csak algimnasiumra képesített ev. ref. vallású tornatanítók. Ha egész gymnasiumra képesítettek közül is választhatni, abban az esetben rendes, ha csak utóbbiak közzül, akkor helyettes tornatanítót választ az egyház, utóbbi is köteles egy év alatt a teljes képesítést megszerezni. A rendes tornatanító is csak egy év múlva állandósíttatik sikeres működés és kifogástalan magaviselet alapján.

A megválasztott kötelessége a testgyakorlatnak az állami tanterv és útasítások szerinti tanítása s minden- a torna tanítás körébe vágó feladat mind a nyolc osztályban.

Javadalmazása a rendes tornatanítónak évi 1600 korona fizetés, 400 kor. lakáspénz, 5 éven-

ként 100 kor. korpótlék, a játékdélutánok vezetéséért évi 100 kor., évnegyedi előleges részletekben; a helyettesnek 1200 kor. fizetés, 200 kor. lakáspénz és a játékdélutánok 100 koronája.

A pályázni kívánók vallásukról, tanulmányaikról, képzettségökről, katonai és hivatali szolgálataikról szóló okleveleiket f. év július 8-ig adják be az elnöklelkészi hivatalhoz.

Hódmezővásárhelyen, 1904. jun. 12.

Juhász Mihály,
főgondnok.
1-2.

Pap Imre,
e nöklelkész.

Segédlelkész kerestetik.

Filep István fülesdi (Szatmár megye) elagott, teljesen szolgálatképtelenné lett, betegen fekvő lelkész oldala mellé segédlelkész kerestetik. Az állás minden órában elfoglalható.

Fizetése leend évenként 600 korona, teljes ellátás kiszolgálással együtt.

Kötelessége leend minden papi functió teljesítése, az egyház kormányzása; az iskolára való felügyelet.

Megbízatas folytán felhivom azért mindazon segédlelkész, vagy legközelebb kápláni vizsgát teendő hittanszakot végzett urakat, akiknek mérész almaik nincsenek, s az étellel szemben magas követelésekkel nem állanak elő, a kiknek igényeit egy szerény falusi papi hivatás kielégíti, kik ez állást elnyerni óhajtják, hogy ebbeli szándékukat velem mielőbb közölni sziveskedjenek. Én az ajánlkozónak gyors válasszal fogok szolgálni.

Ha több ajánlkozó jelentkeznék, előnnyel fog birni, ki legalább 1 évi lelkészi gyakorlattal már bir.

Kölcse, (Szatmár megye Posta helyben)
1904. jun. 10.

Kósa Ede,
ev. ref. lelkész.

A Nagyvárad (ujvárosi) ev. ref. templom még jó karban levő orgonája, I. manuál 14 változatot tartalmaz, előjátékos jutányos áron

eladó,

közelebbi felvilágosítás nyerhető,
Wegenstein C. L. orgonaépítő műintézetében
Temesvár.

Sesztina Lajos

vaskereskedése és gépészeti cikkek raktára
DEBRECZEN.

A szőlőpenész és ristharmat tova-
terjedésének megállítására ajánlja olesó kézi
kénpor-fuvióit és kénporozó-gépeit,
valamint egyéb szőlészeti és gazdasági
eszközeit.

A cséplőgépek jókarba hozatalához
szükséges I-ső rendű gépszijak, dobsinek,
vászón- és gummi-tömlők, önlajozók,
Asbest- és zsiros tömitések, gépolaj,
Tovote-kenőcs, faggyú, szerszámok állan-
dóan raktáron vannak.

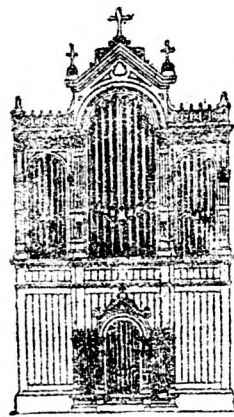
Kerti-padok,
Fecskendők,
Jégszekrények,
Fészkelő-házikók
az énekes madaraknak!

Országh Sándor

orgonagyáros

cs. és kir. udvari szállító

RÁKOS-PALOTA, Budapest mellett.

Az 1885. évi kiállításon
„nagy díszoklevéllel“ és
Ferencz József lovag-
„renddel“ kitüntetve,
azonkívül számtalan ki-
tüntetés és elismerés.

Készít kellemes és tö-
mör hangú, legjobb és
legújabb rendszerű orgo-
nákat. Elvállal javitáso-
kat és átalakításokat. Ki-
sebb orgonák készletben
vannak. Szolid munka és
jutányos árak. Az orgonák
jóságát mi sem bizonyítja
inkább mint az, hogy a
gyár alapítása óta 400-nál több új orgona
lett megrendelve és készítve.

Árjegyzék és részletes tervezet kívánatra
díjmentesen küldetik.

A „Neumann M.“ cég debreceni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész
és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta
ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja,
nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület
lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne te-
kintsek meg azt a kitűnő hírnévnek örvendő
nagy áruházat.

A kitűnő minőségű férfi-, fiu- és gyer-
mek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a
legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják
az összes vásárlók, de különösen azok a
szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt
szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak
Debrecenbe jöve ne mulasztják el ezt a
látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni
mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolid-
ságnak, olesóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az
üzlet az év minden szakában, mert a vevők
óriási tömege helyből úgy mint vidékről a
Neumann M. céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét
minden időben és körülmények között fen-
tartani, de arra nem is volt eset, hogy
Neumann M. áruháza ellen panasz emel-
tetett volna.

*Olcsóság, tartósság és csinosság te-
kintetében a Neumann cég áruai versenyen
felül állanak.*

A tiszántúli egyházkerület lelkész és
tanító urai pedig különösen bizalommal for-
dulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen
mint törzs vevőközönség különös figyelem-
ben részesülnek minden alkalommal.

Ezutan is figyelmükbe ajánljuk ezt a
régóta kitűnő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPÍTÁTOTT: 1845-BEN.